

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Начело опортунитета у поступку према
малолетницима**

мастер рад

ментор

проф. др Саша Кнежевић

студент

Миша Петковић

бр. индекса М019/15-О

Ниш, 2017. година

САДРЖАЈ

Увод	1
1. Начело легалитета и начело опортунитета кривичног гоњења	3
2. Особености поступка према малолетницима	6
3. Појам и врсте начела опортунитета у поступку према малолетницима	11
3.1. Специфичности начела опортунитета у поступку према малолетницима	14
4. Међународни стандарди о начелу опортунитета у поступку према малолетницима	16
5. Легислативни оквир начела опортунитета у малолетничком кривичном праву земаља бивше Југославије	20
6. Легислативни оквир начела опортунитета у домаћем малолетничком кривичном праву.....	27
6.1. Непокретање кривичног поступка из разлога целисходности	28
6.2. Васпитни налози	30
7. Емпиријско истраживање на тему „Примена васпитних налога у пракси Вишег јавног тужилаштва и Вишег суда у Нишу у периоду од 01.01.2013. до 31.12.2015. године“	
7.1. Опис истраживања	36
7.2. Предмет истраживања	37
7.3. Циљеви и задаци истраживања	38
7.4. Хипотезе истраживања	38
7.5. Узорак и методи истраживања	38
7.6. Анализа резултата истраживања	
7.6.1. Анализа резултата добијених истраживањем у Вишем јавном тужилаштву у Нишу	39
7.6.2. Анализа резултата добијених истраживањем у Вишем суду у Нишу	44
7.6.3. Свеобухватна анализа резултата и упоређивање	47
Закључак	51
Литература	54
Сажетак и кључне речи	58
Биографија аутора	62

УВОД

У новије време приметан је пораст обима малолетничке делинквенције, смањена је старосна доб малолетника који се јављају као извршиоци кривичних дела, али се они јављају и као извршиоци све тежих кривичних дела. Имајући у виду да су малолетници посебна категорија учинилаца кривичних дела, с обзиром на узраст и психо-физички развој, потребно је пронаћи адекватне начине реаговања, како би се утицало на њих да схвате значај својих поступака и дела како убудуће не би вршили кривична дела. Малолетника не треба *a priori* осудити за дело и стикетирати га, већ га пружањем шансе, уколико су за то испуњени законски услови, треба стимулисати да улагањем сопственог напора постане користан члан друшва.

Савремено схватање о сврси кажњавања, где циљ санкције није ретрибуција и одмазда, већ преваспитање и ресоцијализација нарочито добија на значају у области малолетничке делинквенције. У општој јавности су подељена схватања у погледу оправданости примене начела опортунитета. С једне стране, има мишљења да је оправдано применити начело опортунитета како би се спречио ризик криминалне заразе услед примене заводских мера али и негативне консеквенце које са собом носи кривични поступак, док са друге стране има оних који указују да таква примена начела оправдава криминално понашање и доприноси развоју криминалитета.

Један од основних циљева доношења *Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица* је да се увођењем посебних адверзионих мера допринесе ефикаснијој реакцији на малолетничку делинквенцију. С тим у вези значај мастер рада огледао би се и у сагледавању позитивних и негативних страна опортуног поступања у поступцима према малолетницима како би се уочиле корисности његове примене, али и практични проблеми у његовој примени. Поред тога значај емпиријског истраживања које је саставни део овог рада, лежи у сагледавању спремности домаћих правосудних органа да се определе за неки од адверзионих модела поступања пре него за ретрибуцију, а све како би се уочило да ли се законска решења примењују у пракси или су остала само мртво слово на папиру. Добијени подаци би показали да ли и у ком правцу треба спроводити даље реформе како би се у потпуности остварила основна идеја ЗОМУКД-а, да се спречи стигматизација малолетних учинилаца кривичних дела услед

изложености кривичном поступку. Значај сагледавања решења из међународних докумената и упоредног права огледа се у томе да се уочи да ли постоји потреба и могућност да се поједина законска решења имплементирају у домаће позитивно право.

Имајући у виду значај адекватног приступа проблему малолетничке делинквенције, предмет мастер рада биће начело опортунитета у поступцима према малолетницима у два своја облика, *васпитни налози и непокретање кривичног поступка*. Мастер радом биће обухваћени појам и врсте васпитних налога које се могу изрицати малолетним учиниоцима кривичног дела, услови и поступак њиховог изрицања како од стране јавног тужиоца за малолетнике тако и од стране судије за малолетнике, али и непокретање кривичног поступка из разлога целисходности. Поред наведеног, предмет мастер рада биће и анализа и сагледавање решења из међународних докумената и упоредно -правних решења у погледу опортуног поступања са малолетним учиниоцима кривичних дела и њихово упоређивање са домаћим позитивним законодавством и правном праксом.

Основни циљ мастер рада је да се анализом законских одредби и практичних примера објасни начело опортунитета у области малолетничког кривичног права како би се извео закључак о обиму примене начела опортунитета у пракси и у којим случајевима се правосудни органи опредељују за примену овог начела. Васпитне налоге, као један од облика примене начела опортунитета, могу изрицати и судија за малолетнике и јавни тужилац за малолетнике, па је потребно извести закључак да ли се васпитни налози чешће изричу од стране тужилаштва или суда. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично правној заштити малолетних лица предвиђа пет различитих врста васпитних налога, па се као циљ јавља и утврђивање који се васпитни налог најчешће изриче малолетним учиниоцима кривичних дела и да ли постоји повезаност одређених васпитних налога са природом дела које се малолетнику ставља на терет, као и то да ли се васпитни налози изричу чешће старијим или млађим малолетним учиниоцима кривичних дела.

Приликом проучавања и истраживања релевантних питања везаних за прописивање и примену начела опортунитета у поступцима према малолетницима, коришћени су нормативни (правни) метод, догматски метод, упоредно-правни метод, дескриптивни метод, метод студије случаја (*case study*) и статистички метод.

1. Начело легалитета и начело опортунитета кривичног гоњења

У теорији кривичног процесног права, појам начела легалитета кривичног гоњења може се дефинисати као дужност јавног тужиоца да у случајевима кривичних дела за која се гони по службеној дужности, предузме кривично гоњење, тј. да га започне и одржава у току, чим се за то стекну, у закону, предвиђени услови.¹ Дакле, начело легалитета кривичног гоњења не исцрпљује се само у покретању кривичног поступка и подизању оптужбе, већ оно обухвата активно заступање оптужбе на главном претресу, као и изјављивање редовних и ванредних правних лекова.² Када је реч о испуњености услова за кривично гоњење, можемо говорити о две врсте услова, о стварним и правним условима. Стварни услов односи се на постојање доказа који оправдавају предузимање гоњења, односно који су довољни да створе одређен степен извесности о извршеном кривичном делу.³ Када је реч о правном услову, потребно је да је одређено понашање инкриминисано кривичним законодавством као кривично дело и да не постоје законске сметње за предузимање гоњења.⁴ Непходно је да кумулативно буду испуњена оба услова, а њихову испуњеност оцењује сам јавни тужилац у сваком конкретном случају. То не значи да јавни тужилац има могућност избора да ли ће предузети гоњење, већ постоји његова дужност по самом закону да предузме гоњење, када су испуњени услови. Када поступа у складу са начелом легалитета, јавни тужилац не цени целисходност самог гоњења, већ своју пажњу фокусира на испуњеност наведених услова.

Начело легалитета изграђено је најпре у немачком праву и базирано је на тзв. апсолутној теорији о казни која смисао и циљ казне види у одмазди и репресији. Насупрот овој теорији, стоје утилитаристичке теорије које сврху и циљ кажњавања виде у генералној и специјалној превенцији, па у складу са тим истичу значај процене целисходности

---

¹ М. Грубач, *Кривично процесно право*, Београд 2006. година, стр. 136

² С. Кнежевић, *Основна начела кривичног процесног права*, Ниш 2012. година, стр. 44

³ У упоредном законодавству, на различит начин је регулисана испуњеност стварног услова, па тако немачко право предвиђа обавезност кривичног гоњења *ако за то постоји довољно чињенично упуниште (Пара 152, ст 2 СтП)*, док италијанско право прописује обавезност кривичног гоњења *уколико не постоје претпоставке за архивирање (чл. 50 CPP)*

⁴ Нпр. у случају постојања застарелости кривичног гоњења, амнестије, или помиловања, постоји сметња за успешно предузимање кривичног гоњења

гоњења, поред испуњености законских услова за гоњење. Јасно је да су овако постављене утилитаристичке теорије довеле до релативизовања начела легалитета и чине окосницу начела опортунитета кривичног гоњења.

Начело опортунитета кривичног гоњења може се дефинисати као право јавног тужиоца да у случају испуњености стварних и правних услова за кривично гоњење цени да ли је целисходно предузимање гоњења или не. Дакле, он прво утврђује законитост, а онда и сврсисходност кривичног гоњења. Обавеза јавног тужиоца на гоњење учинилаца кривичних дела и даље егзистира, али реализација те обавезе зависи од дискреционе процене сврсисходности предузимања кривичног гоњења са становишта јавног интереса.⁵ Приликом процене сврсисходности, јавни тужилац ће узети у обзир околности које су везане за само кривично дело, за извршиоца, као и околности под којима је кривично дело извршено. Разлози за примену начела опортунитета могу бити различити и могу се односити на кривично дело мањег значаја, безначајност наступеле штете услед извршеног кривичног дела, дејства кривичног поступка на јавност, процесну економију и др. Приликом оцене разлога, одлучујући значај има јавни интерес који треба да спречи арбитрерно поступање јавног тужиоца.

Као предност примене начела опортунитета, у теорији се истиче да доприноси економичности поступка, обезбеђује уважавање друштвених и индивидуалних интереса, спречава наношење штете друштвеном интересу имајући у виду извршено кривично дело и његове последице, спречава проузроковање непотребних трошкова у случају да окривљени оштећеном у потпуности надокнади штету проузроковану кривичним делом и доприноси остваривању превентивног дејства.⁶ Као аргументи против начела опортунитета наводе се да оно нарушава начело једнакости, будући да се појединци излажу кривичном гоњењу, док са другима то није случај; да се оставља велики простор арбитрерности јавног тужиоца; као и то да примена овог начела није у складу са основном функцијом јавног тужиоца, да гони учиниоце кривичних дела. Имајући у виду изнете ставове у теорији, мишљења смо да начело опортунитета има далеко више предности, него недостатака, који и те како оправдавају његову примену. Уколико је у законодавству јасно

---

⁵ С. Кнежеввић, *Основна начела кривичног процесног права*, стр. 53

⁶ В. Ђурђић, *Начело опортунитета кривичног гоњења*, у: *Правни живот* 9/1996, Удружење правника Србије, Београд 1996. година, стр. 434

и прецизно регулисано, ово начелно обезбеђује рационализацију кривичног поступка, поспешује се ефикасност процесуирања учинилаца кривичних дела, растерећују се судови али се уједно избегава и стигматизација појединих учинилаца кривичних дела услед изложености кривичном поступку и касније извршавању кривичних санкција. Начело опортунитета је нарочито значајно у опим кривичноправним системима који прихватају формални појам кривичног дела, односно не познају институт дела малог значаја, па оно представља нужан коректив примене материјалног права у односу на занемарљиво остварење бића кривичног дела.⁷

Постоје различити видови начела опортунитета, а као најчешћи се јављају непредузимање кривичног гоњења за багателна кривична дела; условни (привремени) одустанак од кривичног гоњења; одустанак од кривичног гоњења због могућности ослобођења од казне; непредузимање кривичног гоњења за кривична дела извршена у иностранству; непредузимање кривичног гоњења из политичких разлога; стварно кајање као основ могућности коришћења начела опортунитета кривичног гоњења; небитност споредне казне; изручење и протеривање окривљеног из земље; привремени одустанак од кривичног гоњења због већ покренутог поступка и слично.⁸

Примена начела опортунитета могућа је у поступцима према малолетним учиниоцима кривичних дела и у поступцима према пунолетним учиниоцима кривичних дела и то, у случају условљеног опортунитета, као и у ситуацији када постоји стварно кајање осумњиченог за извршено кривично дело, уз испуњеност других законских услова.

У појединим иностраним правним системима начело опортунитета егзистира само као одступање од начела легалитета, што је случај у италијанском праву у оквиру којег је установљена обавеза кривичног гоњења уз искључење дискреционог поступања јавног тужиоца, док је у другим правним системима начело опортунитета добило карактер доминантног начела, што је случај са немачким правом. У домаћем праву и даље је доминантно начело легалитета, с тим што се константним реформама кривичног законодавства поље примене начела опортунитета проширује.

---

⁷ И. Ђокић, *Начела опортунитета кривичног гоњења*, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*, III део, Правни факултет у Београду, 2009. година, стр. 305

⁸ С. Бејатовић, В. Ђурђић, М. Шкулић, Г. Илић, Ј. Киурски, М. Матић, Р. Лазич, С. Ненадић, В. Трнинић, *Примена начела опортунитета у пракси – изазови и препоруке*, Београд 2012. година, стр. 27

2. Особености поступка према малолетницима

Поступак према малолетницима у домаћем праву регулисан је посебним Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁹. Анализом и упоредбањем законских одредби којима је регулисан редовни кривични поступак и законских одредби којима је регулисан поступак према малолетницима, може се закључити да постоје бројне специфичности овог посебног поступка. Неки аутори указују да се правила поступка према малолетницима свде на законско дефинисање посебних начела која важе у овом поступку, односно на модификовање одређених кривичнопроцесних начела која делују у редовном кривичном поступку, те другачије уређење конструкције поступка, права и дужности одређених процесних субјеката, формулисање неких других процесних механизма у односу на редовни кривични поступак.¹⁰ Као најзначајније могу се издвојити следеће особености поступка према малолетницима:

а) Терминолошка повлашћеност и процесна протективност малолетника. Приликом регулисања поступка према малолетницима, домаћи законодавац се није служио одређеним терминима који су уобичајени у материји кривичног процесног права. Ради се о избегавању употребе тзв. окривљујућих термина, па с тим у вези законодавац не говори о *кривичном поступку против малолетног учиниоца кривичног дела*, већ само о *поступку према малолетнику*. Такође, законодавац не говори о *окривљеном малолетнику*, већ само о *малолетнику*. Сам поступак према малолетном учиниоцу кривичног дела не иницира се *оптужном актом* како је то у случају редовног кривичног поступка, већ *предлогом за изрицање кривичне санкције*. У решењу којим се малолетнику изриче васпитна мера, *малолетник се не оглашава кривим* за кривично дело које му се ставља на терет, већ се *само наводи која васпитна мера му се изриче*.¹¹ Ненаглашавањем кривице малолетника у први план се истиче принцип ресторативне правде, а не ретрибуција и одмазда.

Процесна протективност малолетника огледа се у обазривом поступању према малолетнику, па тако приликом његовог саслушања неопходно је водити рачуна о његовој

⁹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (ЗМУКД), "Сл. гласник РС" бр. 85/2005

¹⁰ М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2010. година, стр. 488

¹¹ С. Бркић, *Кривично процесно право 2*, Нови Сад 2013. година, стр. 262

душевној развијености, осетљивости и личним својствима, да кривични поступак не би штетно утицао на његов развој.¹²

б) Стварна, месна и функционална надлежност у поступку према малолетницима. За разлику од редовног кривичног поступка против пунолетних окривљених, где се стварна надлежност суда одређује у зависности од висине запређене казне затвора и где се као првостепени, може појавити и Основни и Виши суд, у поступку према малолетницима увек је стварно надлежан Виши суд, без обзира на извршено кривично дело и висину запређене казне.

Примарни критеријум за одређивање месне надлежности у редовном кривичном поступку је место извршења кривичног дела, док се у поступцима према малолетницима месна надлежност одређује према месту пребивалишта, односно боравишта малолетника. Овакво решење има оправдање у томе што је погодније у месту пребивалишта/боравишта испитати околности од значаја за упознавање личности малолетника, прилика у којима живи, као и других околности од којих ће зависити даље поступање према њему.

Функционална надлежност у поступку према малолетницима такође је специфична, будући да, без обзира на висину запређене казне за извршено кривично дело, не постоји могућност да се малолетнику суди у широкосном саставу.

в) Специјализација службених актера у поступку према малолетницима. Судија за малолетнике, јавни тужилац за малолетнике, као и бранилац малолетника морају стећи посебна знања из области права детета и преступништва младих. Оправданост овог решења јесте у томе што су једино посебно едукована лица компетентна да пруже заштиту малолетника и да остваре адекватан приступ према њима како би се у крајњој линији остварио циљ вођења поступка и санкционисање.

г) Одбрана малолетника. У поступку према малолетницима, према слову домаћег законодавца, обавезна је стручна одбрана малолетника већ од првог саслушања, као и током читавог поступка. За разлику од редовног кривичног поступка где обавезност стручне одбране зависи од тежине извршеног кривичног дела, у поступку према малолетницима, стручна одбрана је обавезна без обзира о ком се кривичном делу ради и колика је запређена казна за то дело. Малолетник, као и његови родитељи, свакако има

---

¹² ЗОМУКД, чл. 48

право да ангажује браниоца по својој вољи, али уколико то не учини, суд ће му доделити браниоца по службеној дужности.

д) Јавност у поступку према малолетницима. Начело јавности је у највећој мери ограничено у поступку према малолетницима. Разлог за то је спречавање стигматизације малолетника и лакша каснија ресоцијализација, јер би у супротном могло доћи до етикегирања од стране заједнице што би учинило спроведени поступак контрапродуктивним. Реч је о тзв. начелу процесне дискреције које се јавља у два облика, као искључење јавности са суђења и као процесна ограничења у погледу обавештавања јавности о току поступка и одлукама које се у поступку доносе.¹³ Поред јавног тужиоца за малолетнике, родитеља или староца малолетника и браниоца малолетника, веће за малолетнике може дозволити да на главном претресеу присуствују лица која се баве заштитом и васпитањем малолетника или сузбијањем преступништва младих.¹⁴ Такође, је могуће да веће наложи да се за време извођења појединих доказа или говора странака, малолетник удаљи из заседања.¹⁵

ђ) Хитност поступка према малолетницима. С обзиром да малолетници врло брзо прелазе у следству старосну категорију због протеча времена, неопходно је обезбедити хитно поступање свих органа који учествују у поступку, како сврха вођења самог поступка не би била обесмишљена. У складу са тим, домаћи законодавац је прописао да органи који учествују у поступку, као и други органи од којих се траже обавештења, извештаји или мишљења морају да поступају најхитније како би се поступак што пре завршио.¹⁶ У функцији остваривања начела хитности, јесу и прописани краћи рокови за предузимање појединих процесних радњи.

е) Посебна улога органа старатељства у поступку према малолетницима. Представници органа старатељства имају право да активно учествују у поступку тако што

---

¹³У судској пракси се ustalilo схватање да постоји повреда одредабе кривичног поступка којом се забрањује јавно суђење малолетнику, уколико се у пресуди која је донета у општем кривичном поступку у погледу кривичног дела пунолетног оптуженог наведу пуна имена и презимена малолетних саучесника, с обзиром да се и на тај начин проузрокују штетне последице по малолетнике, што и представља *ratio legis* забране јавног суђења малолетницима (*Врховни суд Србије Кж-2857/64 од 28.12.1964.*)

¹⁴ ЗОМУКД, чл. 75

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ ЗОМУКД, чл. 56

се могу упознавати са предметом, могу стављати предлоге, давати мишљења или указивати на чињенице и доказе од значаја за доношење правилне и законите одлуке.¹⁷

ж) Забрана суђења у одсуству малолетника. За разлику од редовног кривичног поступка, где се пунолетном окривљеном може изузетно судити у одсуству, уколико су испуњени законски услови, у домаћем праву изричито је прописано да се малолетнику не може судити у одсуству.¹⁸ Међутим, ово правило у извесном смислу релативизовано је законском одредбом која прописује да је на седници већа обавезно присуство браниоца малолетника, јавног тужиоца за малолетнике и представника органа старатељства, иако се поред поменутих учесника у поступку позивају и малолетник и његови родитељи, усвојоци, односно стараоци.¹⁹ Оваквом регулативом, није нарушено право малолетника на одбрану, с обзиром да је његово присуство било обавезно у припремном поступку у коме је имао прилику да се од оптужбе брани. У случају суђења на главном претресу присуство малолетника свакако је обавезно.

з) Немогућност ослобођења од дужности сведочења. У поступку према малолетницима нико не може бити ослобођен од дужности сведочења о чињеницама које се односе на утврђивање степена зрлости малолетника, прилика у којима живи и његову личност. Дакле, ни сведоци који би у редовном кривичном поступку имали статус привилегованих сведока, не могу бити ослобођени од сведочења о овим околностима. Реч је о лицима која су најчешће у блиском односу са малолетником и могу најбоље и најдетаљније да се изјасне о овим субјективним околностима. Они свакако могу ускратити сведочење у погледу чињеница које се односе на само кривично дело у складу са правилима редовног кривичног поступка.

и) Позивање и довођење малолетника. Установљено је правило да се позивање малолетника врши преко родитеља, усвојилаца, односно старатеља, а само изузетно, када је то оправдано разлозима хитности, позив се може уручити и непосредно малолетнику.²⁰ Дакле, лично позивање није установљено као правило.

---

¹⁷ Пракса је показала да мишљење органа старатељства има кључни значај приликом одлучивања о изрицању васпитног налога, односно приликом одлучивања да ли ће се захтевати покретање поступка, као и приликом избора адекватне санкције (*Више јавно тужилаштво у Цињу КТМ 229/13; 317/13; КТМ 8/14; КТМ 103/14; КТМ 124/15 и др.*)

¹⁸ ЗОМУД, чл. 48

¹⁹ ЗОМУД, чл. 73, ст. 3

²⁰ ЗОМУД, чл. 54

Посебна правила важе и у случају довођења малолетника, и предвиђено је да се довођење малолетника врши без публицитета од стране неуниформисаних припадника органа унутрашњих послова, а све у циљу спречавања стигматизације малолетника.

ј) Посебна правила о лишавању и ограничавању слободе малолетника. У погледу лишења слободе малолетника неопходно је нагласити да закон изричито забрањује задржавање малолетника након лишења слободе, већ постоји обавеза органа унутрашњих послова да малолетника одмах спроведу код судије за малолетнике.

Спецификум у поступку према малолетницима је мера привременог смештаја која се изриче када је потребно издвајање малолетника из средине у којој је живео или ради пружања помоћи, надзора, заштите или смештаја малолетника. Ова мера има супститутивни карактер у односу на притвор (служи му као процесна алтернатива).²¹ Њена основна сврха није обезбеђење присуства, већ заштита права и интереса малолетника.

Притвор се одређује када се сврха, ради чијег је остваривања притвор одређен, не може постићи мером привременог смештаја малолетника. Дужина трајања притвора у припремном поступку је ограничена на највише месец дана, а веће за малолетнике може, из оправданих разлога, продужити притвор највише за још месец дана. Након подношења предлога за изрицање кривичне санкције, притвор према старијем малолетнику може трајати најдуже до шест месеци, а према млађем малолетнику најдуже четири месеца.²² По правилу, малолетник се налази у притвору одвојено од пунолетних лица.²³

Сагледавањем изложених особности поступка према малолетницима, може се закључити да је сам поступак уређен на начин којим се уважавају све специфичности које одликују малолетнике као посебну категорију учинилаца кривичних дела и да је у складу са криминално политичким циљевима акценат стављен на пружање помоћи и заштиту малолетника, како би био остварен дугорочни циљ, смањење обима малолетничке делинквенције и понашање на друштвеноприхватљив начин.

---

²¹ М. Шкулић, *op. cit.*, стр. 499

²² ЗОМУКД, чл. 67

²³ ЗОМУКД, чл. 68

3. Појам и врсте начела опортунитета у поступку према малолетницима

Суштина начела опортунитета у поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела огледа се у проналажењу ефикаснијих и хуманијих мера социјалне и правне реакције према малолетним учиниоцима кривичних дела као посебној категорији учинилаца кривичних дела.²⁴ Као и у редовном кривичном поступку, начело опортунитета у поступку према малолетницима подразумева да јавни тужилац врши дискрециону оцену целисходности покретања и даљег вођења поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела иако су испуњени и стварни и правни услови. Дакле, само појмовно одређење начела опортунитета не указује на неку значајнију разлику између општег појма начела опортунитета и начела опортунитета у поступку према малолетницима, с тим да треба напоменути да се у редовном кривичном поступку ово начело може применити од стране јавног тужиоца, само за дела за која се гони по службеној дужности, док је у поступку према малолетницима увек искључиво овлашћен за гоњење само јавни тужилац за малолетнике, па је овај елемент, да се ради о кривичним делима за која се гони по службеној дужности, у дефиницији сувишан. Такође, као и у редовном кривичном поступку, начело опортунитета се посматра као одступање од начела легалитета које је основно важеће и које налаже јавном тужиоцу да гони учиниоце кривичних дела кад год су испуњени стварни и правни услови, без оцене целисходности гоњења.

На међународном плану, постоји тежња за остваривањем "правосуђа по мери детета". Реч је о изградњи таквог система који је доступан и примерен узрасту малолетника уз поштовање свих загарантованих универзалних права.²⁵ Тако изграђен поступак треба да буде лишен, у што је могуће већој мери, сваког вида репресије и одмазде, као и да се адекватним приступом утиче на малолетника да спозна противправност свог поступања и прихвати одговорност. Начело опортунитета јавља се као погодан механизам за спровођење принципа ресторативне правде и за имплементацију одређених алтернативних

---

²⁴ Г. Васиљевић, М. Грубач, *Коментар законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд 2002, стр. 453

²⁵ И. Стевановић, *Хармонизација малолетничког кривичног законодавства и праксе у Републици Србији са европским стандардима*, у: *Криминал, државна реакција и хармонизација са европским стандардима*, Београд 2013. година, стр. 127

модела поступања који би требало да допринесу остваривању трајнијих ефеката на смањење малолетничке делинквенције.

Неопходни предуслов за примену начела опортунитета у поступку према малолетницима јесте постојање одређеног степена извесности о извршеном кривичном делу и учиниоцу. Тек када постоји основана сумња да је одређени малолетник извршио одређено кривично дело, може се разматрати могућност примене начела опортунитета, односно могућност примене неког од алтернативних модела поступања. Даље, потребно је да буду испуњени услови који се односе на извршено кривично дело и услови који се односе на личност малолетног учиниоца кривичног дела. Испуњеност услова који се односе на извршено кривично дело може се ценити *апстрактно*, са аспекта забрањене кривичне санкције за извршено кривично дело, и *конкретно*, са аспекта околности конкретног случаја под којима је дело извршено. У погледу услова који се односе на личност малолетног учиниоца кривичног дела, неопходно је да јавни тужилац за малолетнике претходно испита узраст, степен психофизичке зрелости, прилике у којима малолетник живи, као и понашање малолетника у социјалном окружењу, што му помаже у оцени целисходности да се према малолетнику опортуно поступа и што му омогућава одређену извесност у предвиђању ефеката таквог поступања на конкретног малолетника.

Свеобухватно сагледавање наведених услова је нужно како би се створила адекватна основа на темељу које ће се донети одлука да ли је целисходно или не покретање и вођење поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела. С друге стране на тај начин се спречава арбитражно поступање органа поступка и неједнако поступање у сличним ситуацијама.

Начело опортунитета у поступцима према малолетницима јавља се у два облика, основни облик и допунски облик. Основни облик начела опортунитета представља класичну примену овог начела, односно непокретање кривичног поступка уколико су се стекли стварни и правни разлози регулисани националним законодавствима. Допунски облик начела опортунитета примењује се у ситуацији када је покренут поступак према малолетницима, па се услед нецелисходности даљег вођења, поступак обустави, наравно и у овом случају ако се стекну законски разлози.

У новијој исмачкоправној кривичнопроцесној теорији поступање по начелу опортунитета представља вид диверзионог поступања, и јавља се у два облика: као

једноставна диверзија и сложена диверзија (диверзија са интервенцијом).²⁶ *Једноставна* диверзија представља ситуацију када се покренути поступак према малолетном учиниоцу кривичног дела обустави зато што се према малолетнику већ извршава васпитна мера или казна малолетничког затвора за раније извршено кривично дело, па орган поступка нађе да није целисходно покретање новог поступка. Такође, овај облик диверзије примењује се и у случају одбацивања кривичне пријаве, када не можемо говорити о примени начела опортунитета, јер степен извесности о извршеном кривичном делу и учиниоцу који је потребан уопште не постоји. Како претходно пису испуњени стварни и правни услови може се једино говорити о селекцији кривичних пријава, односно предлога оптуженог, а не о примени начела опортунитета. *Сложена диверзија*, која ипаче потиче из Сједињених Америчких Држава, подразумева увођење различитих обавеза за малолетне учиниоце кривичних дела, најчешће обављање друштвено-корисног рада, обештећење жртве, похађање радионица курсева и сл, или различите видове надзора над малолетним учиниоцима кривичних дела. Применом овог облика диверзије може се обезбедити одговарајућа индивидуализација пробацијског третмана с обзиром на тежину извршеног кривичног дела и личност малолетног учиниоца кривичног дела.²⁷ Ради се заправо о примени мера из широког спектра које се могу комбиновати, од којих неке у већој мери ограничавају слободу и права малолетника, док неке имају минимални корективни утицај на њихово понашање. Значајно је праћење извршења било које од изречених мера, јер се у ходу могу сагледавати ефекти њиховог извршења и по потреби се могу кориговати или замењивати другом мером.

Полазећи од наведених облика начела опортунитета у поступку према малолетницима, у упоредном праву, а уз истовремено анализирање законског уређења овог начела у домаћем праву, несумњиво се може извести закључак да опортуно поступање у домаћем законодавству има елементе и сложеног и једноставног облика диверзије. Међутим, у домаћој правној теорији усталила се подела начела опортунитета у поступку према малолетницима на условни и безусловни опортунитет, зависно од тога да

---

²⁶ М. Шкулић, И. Стевановић, *Малолетни делинквенти у Србији*, Београд 1999. година, стр. 100

²⁷ *Ibid.* стр. 352-353

ли опортунно поступање изискује испуњеност неког додатног услова или је само довољно да се стекну законске претпоставке за непокретање/ обустављање поступка.²⁸

Безусловни опортунитет подразумева да јавни тужилац за малолетнике не захтева покретање поступка, иако су испуњени стварни и правни услови, када оцени да покретање и вођење поступка није целисходно. У домаћем законодавству прописана су два случаја у којима је могуће применити безусловни опортунитет, када се ради о кривичним делима за која је забрањена повчана казна или казна затвора до пет година и када је у току извршење васпитне мере или казне малолетничког затвора за друго кривично дело. Безусловном опортунитету, по својим обележјима одговара једноставни облик диверзије.

Условни опортунитет постоји када јавни тужилац за малолетнике одлуку о непокретању поступка услови пристанком малолетника и његових родитеља, усвојиоца или стараоца као и спремношћу малолетника да испуни одређени услов. Тај услов може се односити на редовно похађање школе, редовно одлажење на посао, укључивање у рад хуманитарних организација, укључивање у одговарајући медицински третман и томе слично. Тек уколико малолетник испуни наметнути услов орган поступка одлучује о непокретању, односно обустави поступка. Условном опортунитету одговара сложени облик диверзије. У домаћем праву условни опортунитет је регулисан кроз институт васпитних налога.

3.1. Специфичности начела опортунитета у поступку према малолетницима

Поступак према малолетницима одише одређеним специфичностима у односу на редовну кривичну процедуру услед специфичности ове категорије учинилаца, па тако и примена начела опортунитета у поступку према малолетницима има одређена одступања и специфичности. О специфичностима које се уопштено односе на регулисање поступка према малолетницима већ је било речи, док ће овде бити истакнуте најзначајније специфичности везане за примену начела опортунитета у овом посебном поступку.

У редовном кривичном поступку, примена начела опортунитета могућа је само од стране јавног тужиоца, док у поступку према малолетницима осим јавног тужиоца који

---

²⁸ С. Бркић, *op. cit.*, стр.259-260

може из разлога целисходности одлучити да не захтева покретање припремног поступка и који може изрицати васпитне налоге, начело опортунитета могуће је и од стране суда, а по предлогу јавног тужиоца, било да се ради о примени васпитних налога, било да се ради о обустави поступка из разлога нецелисходности даљег вођења. Када јавни тужилац за малолетнике након покретања поступка предложи да се обустави поступак према малолетнику, он тада формално не поступа по принципу опортунитета имајући у виду да је поступак већ покренут, али фактички се ту ради о опортунитету будући да се и у том случају цене разлози нужни за опортунно поступање у нашој кривичној процедури.²⁹

Друга специфичност огледа се у пољу примене начела опортунитета. У општем кривичном поступку начело опортунитета се може применити без обзира на запрећену кривичну санкцију за извршено кривично дело, уколико јавни тужилац нађе да гоњење није целисходно. С друге стране у поступку према малолетницима начело опортунитета се може применити само ако се ради о извршеном делу за које је запрећена новчана казна или казна затвора до пет година. Вероватно је овакво решење законодавца било мотивисано тежњом да се за тзв. багателна кривична дела малолетник не излаже стигматизацији и трауматизирајућем дејству које са собом повлачи кривични поступак, уколико се сврха кажњавања може остварити и алтернативним мерама, али и да се уједно из домена примена начела искључе тежка кривична дела како би малолетници имали на уму да у тим случајевима неће моћи да избегну репресију. Реч је о таквим делима са изузетно израженим степеном друштвене опасности, те би њихово подвођење под предметно начело било супротно јавном интересу, али и интересу самог малолетника јер би се негативно утицало на развој његове личности.

Уопште примена начела опортунитета се базира на оцени целисходности гоњења учинилаца кривичних дела, с тим што постоје разлике у критеријумима који се узимају у обзир приликом оцене целисходности. Наиме у редовном кривичном поступку значајан је јавни интерес, и приликом оцене целисходности кључно је утврдити да ли је гоњење целисходно имајући у виду шири, друштвени интерес. Код опортунитета у поступцима према малолетницима оцена целисходности се заснива на интересу малолетника, што значи да се примарно иде за тим да се изврши васпитни утицај на конкретног учиниоца.

---

²⁹ М. Шкулић, И. Стевановић, *оп. cit.*, стр. 94

Примена васпитних налога, као резултат опортуног поступања, резервисана је само за малолетне учиниоце кривичних дела, када се наравно стекну стварни и правни услови, односно није предвиђено да се васпитни налози изричу у редовном кривичном поступку према пунолетним учиниоцима. Приликом изрицања васпитних налога, али и уопште приликом опортуног поступања према малолетницима, обавезно се прибавља мишљење органа старатељства, што није случај у редовној кривичној процедури. Свакако да је овај извештај значајан, као стручно израђен, али приликом опортуног поступања орган поступка мора да образложи своју одлуку, а не да без неке аргументације само *a priori* прихвати достављени извештај. То је нарочито важно за оштећеног, који нема могућност за стицањем својства супсидијарног тужиоца, а који може бити заинтересован за кажњавање учиниоца кривичног дела.

4. Међународни стандарди о начелу опортунитета у поступку према малолетницима

Малолетни учиниоци кривичних дела се због свог узраста и недовољне душевне зрелости морају издвојити у посебну категорију и са њима се мора поступати посебно обазриво како би били остварени дугорочни ефекти на пољу смањења малолетничке делинквенције. Са развојем људског друштва, у процесу глобализације, упоредо са подизањем свести о значају заштите људских права и слобода, дошло је до пораста обима малолетничке делинквенције, услед чега се и међународна заједница заинтересовала да на глобалан начин крене у решавање овог проблема. Најзначајнији кораци учињени су у оквиру Организације уједињених нација кроз установљавање одређених стандарда који се тичу поступка према малолетницима, са акцентом на превенцију, примену ресторативне правде, односно интервенцију која омогућава у највећој могућој мери заобилажење судског поступка. Најзначајнији међународни документи су: *Конвенција ОУН-а о правима детета*, *Стандардна минимална правила за малолетничко правосуђе* (тзв. "*Пекиншка правила*") и *Стандардна минимална правила УН-а за мере алтернативне институционалном третману* (тзв. "*Токијска правила*"). Ови међународни документи садрже најзначајније смернице и препоруке државама потписницама на који начин би

требало да уреде поступак према малолетницима и којих принципа треба да се придржавају приликом законодавног регулисања ове области. Практично ови међународни документи универзалног карактера имају за циљ да допринесу уједињеном регулисању поступка према малолетницима на националном нивоу, уз уважавање најзначајнијих особности ове посебне категорије учинилаца кривичних дела.

Пекиншка правила била су прва правила која су усвојена са посебним циљем да заштите права и потребе деце у сукобу са законом и утицала су на формулисање основних стандарда малолетничког правосуђа.³⁰ Наглашава се потреба да државе потписнице раде на смањењу броја деце која ће бити подвргнута формалној кривичној процедури, кроз обезбеђивање адекватних диверзионих програма поступања. Ради постизања ефикаснијег, хуманијег и правичнијег поступања са малолетницима у сукобу са законом, неопходно је посветити посебну пажњу таквим начинима реаговања на малолетничку делинквенцију који би обухватили укључивање породице, добровољаца и других група на нивоу локалне заједнице, као и школе и друге институције, а све са циљем унапређивања добробити малолетника и смањења потребе за законском интервенцијом. Поступак према малолетницима треба да буде базиран на принципу пропорционалности и добробити детета како би се избегле штетне последице. Штетне последице представљају правни стандард, флексибилну формулацију коју треба широко тумачити у зависности од околности конкретног случаја. Наиме, укључивање у поступак пред малолетничким правосуђем је само по себи штетно за малолетника и може проузроковати извесне последице на његову недовољно развијену личност, па је потребно предузети све мере да се малолетнику нанесе што је могуће мање штете на почетку, као и што мање додатне или неоправдане штете. Да би цео концепт диверзионих модела био реализован са успехом, неопходно је да сам малолетник схвати да је такав начин поступања у његовом најбољем интересу, односно да подвргавање опортунуом поступању буде лишено сваке принуде. Из тог разлога се и наглашава потреба да се малолетник сагласи да буде подвргнут таквом третману. Надлежни орган ће имати овлашћење да прекине поступак у сваком тренутку и оцени постојање објективне могућности да се примени нека од алтернативних мера, а

---

³⁰ Н. Вучковић Шаховић, *Права детета у међународним документима*, Београд 2011. година, стр 378

избор мере ће завистиги, у првом реду, од индивидуалних карактеристика личности малолетника и извршеног преступа.

Токијска правила усвојена су ради промоције мера које представљају алтернативу институционалним мерама, као и ради промоције предкривичних диверзионих програма поступања са децом у сукобу са законом. Као кључни документ у оквиру међународних инструмената о малолетничком правосуђу, ова правила указују државама потписницама на значај изградње таквих алтернативних модела поступања којима ће истовремено бити успостављена равнотежа између права сваког појединог преступника, права жртава и бриге друштва за јавну безбедност и превенцију криминала. Указује се на значај укључивања локалне заједнице у примену кривичног законодавства, нарочито у области малолетничког правосуђа, уз истовремено развијање осећања одговорности преступника према локалној заједници, а све са циљем да се преступник реинтегрише у друштво. Акцент је на потреби за прераспитањем и интеграцијом у друштво, а не на ретрибуцији.

Начело опортунитета на чију примену упућују одредбе Токијских правила, манифестује се кроз давање овлашћења јавном тужиоцу да у сарадњи са полицијом и другим службама ослободи малолетног учиниоца или му одреди примену одговарајуће алтернативне мере уколико оцени да наставак судског поступка према малолетнику није потребан за заштиту друштва, за превенцију криминала или унапређење поштовања закона и права жртава. Те алтернативне мере могу бити усмене казне, условни отпуст, статусне казне, новчане казне, конфискација, реституција жртви, одложне казне, надзор социјалне службе и судских органа и налози за обављање послова у оквиру друштвене заједнице. Битно је обезбедити пристанак малолетника за примену било које од ових мера, посебно имајући у виду да му се намећу и одређени услови који морају бити практични, прецизни и малобројни и морају бити усмерени ка смањивању вероватноће да преступник понови кривично дело. На тај начин, повећавају се изгледи за преступникову интеграцију у друштво, уз истовремено узимање у обзир и потреба жртве. Инсистирање на великом броју алтернативних мера, које би требало да буду прописане у националним законодавствима, има за циљ лакшу индивидуализацију и прилагођавање малолетном преступнику и његовим карактеристикама личности, као и околностима везаним за учињени преступ.

Дакле, у складу са прокламованим принципом минималне интервенције, органи малолетничког кривичног правосуђа увек треба да испитају могућности примене

алтернативних мера, односно оне мере којом се најмање задире у права и слободу малолетника, а којом се може постићи сврха њеног изрицања.

Конвенција о правима детета је најзначајнији међународни документ којим су на свеобухватан начин дефинисана права детета и то грађанска, политичка, економска, социјална и културна права. Велики број земаља потписница Конвенције указује на њен универзални карактер, па самим тим и на њен глобални значај. Између осталог, Конвенција прокламује и примену начела опортунитета у области малолетничког правосуђа на тај начин што ће се унапредити мере за поступање са малолетним преступником без прибегавања судском поступку кад год је то примерено или пожељно, с тим да буду у потпуности испоштована људска права и законска заштита права.³¹ Поступак мора бити тако конципиран да омогући уважавање дететовог осећања достојанства и вредности, уз залагање органа поступка за његову реинтеграцију. Диверзионе мере би требало користити само уз обавезан доказ да је дете учинило кривично дело, да је оно слободно и својевољно признало одговорност, да за то признање није коришћено застрашивање или притисак и коначно, да се оно неће употребити против њега у било ком наредном судском поступку.³² Комитет за права детета у својим општим коментарима указао је на потребу за прецизним законским регулисањем случајева примене диверзионих модела, као и овлашћења органа поступка приликом њихове примене јер се једино на тај начин може остварити заштита права малолетног преступника у пуном обиму. Дакле, иде се за тим да диверзиони модели постану саставни део праксе, а не само изузетак којем се ретко прибегава.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода не бави се посебно категоријом малолетних учинилаца кривичних дела и могућим начинима реаговања на малолетничку делинквенцију, већ се бави уопштено прописивањем и заштитом људских права и слобода зајемчених Конвенцијом, без обзира на узраст. Међутим, у пракси Европског суда за људска права могу се уочити одређени ставови када се ради о повреди људских права учињених малолетнику у погледу одређивања и трајања

---

³¹ Конвенција Уједињених нација о правима детета ("Сл. лист СФРЈ – међународни уговори" бр. 15/90, 4/96 и 2/97), чл. 40

³² Н. Вучковић Шаховић, *op. cit.*, стр. 232

притвора, начина саслушања, утицаја поступка на малолетног учиниоца и обезбеђивање правичног суђења.³³

Анализом изложених међународних стандарда у погледу опортуног поступања према малолетним преступницима, може се закључити да међународни акти из ове области пропагирају примену начела опортунитета и примену диверзионих модела поступања који се установљавају у служби остварења принципа ресторативне правде према малолетницима. Свакако се постављају одређени оквирни услови и ограничења како овакво поступање не би било обесмишљено и контрапродуктивно. Како је друштвена стварност увек креативнија од било ког нормотворца, и како долази до сукоба различитих интереса, постојаће вечита филозофска дилема између рехабилитације насупрот заслужене казне; помоћи насупрот притиска и кажњавања; генералном одвраћању насупрот појединачном лишавању права и др.³⁴ Управо изложени међународни стандарди треба да помогну у просуђивању за којим механизмом реакције је најбоље посегнути у сваком појединачном случају.

5. Легислативни оквир начела опортунитета у малолетничком кривичном праву земаља бивше Југославије

Након распада бивше Југославије и формирања нових држава на њеној територији, свака република је наставила самосталну изградњу правног система. Услед тога данас постоје одређене разлике у законским решењима истих правних института, али постоје и одређене сличности јер се не може занемарити чињеница да су све ове државе изникле из истог правног система и да су данас све оне у спољној политици усмерене ка прихватању међународних стандарда и унификацији правне регулативе. Таква је ситуација и када је реч о малолетничком кривичном правосуђу и регулисању начела опортунитета, што отвара простор за упоредно сагледавање и анализу законских решења у овим државама.

У Републици Македонији је јула 2007. године донет посебан "*Закон за малолетничку правду*" који је почео да се примењује 30. јуна 2009. године, када су

³³ Ц. Мекбрајд, *Људска права у кривичном поступку – пракса Европског суда за људска права*, Београд 2009. године, стр. 339-346

³⁴ Н. Вучковић Шаховић, *op. cit.*, стр. 390

престале да важе одредбе Кривичног законика Републике Македоније које су регулисале положај малолетних учинилаца кривичних дела.³⁵ Новим посебним законом прихваћен је и истакнут принцип ресторативне правде прописивањем алтернативних мера за поступање према малолетним учиниоцима. По правилу, судски поступак се за кривична дела или прекршаје за које је прописана казна затвора до 3 године не покреће, осим ако лична својства малолетника и околности под којима је дело учињено не указују на потребу вођења поступка, односно када циљ санкције не може да се постигне без вођења поступка.³⁶ Када је реч о овим лакшим кривичним делима, Закон прописује мере помоћи и заштите које се могу применити према лицу које је млађе од 14 година - детету, према млађем или старијем малолетнику у ризику, као и према члановима породице или према старатељу детета, који су занемарили или злоупотребили вршење својих права и дужности у погледу заштите личности, права и интереса детета.³⁷ Ове мере могу се изрећи у управном поступку од стране надлежног центра за социјални рад који ће, након што позове и саслуша дете/малолетника и његове родитеље уз обавезно присуство адвоката, сачинити програм мера и активности.³⁸ Програм се сачињава од стране стручног тима центра за социјални рад и може обухватати различите активности у области образовања, здравствене, социјалне, породичне и других облика заштите.³⁹ У случају да је прекршајем или кривичним делом дете/малолетник прибавио какву имовинску корист или причинио штету, центар за социјални рад организује и спроводи поступак посредовања између њега и његове породице, или старатеља са једне стране и оштећеног са друге стране, ради враћања имовинске користи или надокнаде штете.⁴⁰

У посебној глави, као облик условљеног опортунитета, Закон регулише три алтернативне мере које се могу изрећи старијем малолетнику који је учинио кривично дело и у погледу сваке од ових мера предвиђа посебне услове за њихову примену.⁴¹

³⁵ Закон за малолетничка правда („Службен весник на Република Македонија“ бр. 87 од 12 јула 2007. године, бр. 103 од 19 августа 2008. године и бр. 161 од 24 децембра 2008. године), чл. 150 – 151

³⁶ Закон за малолетничка правда, чл. 9

³⁷ Закон за малолетничка правда, чл. 13-17

³⁸ Закон за малолетничка правда, чл. 21

³⁹ Закон за малолетничка правда, чл. 16

⁴⁰ Закон за малолетничка правда, чл. 24

⁴¹ Закон за малолетничка правда, чл. 53

1) Условна осуда са заштитним надзором може се изрећи за кривично дело за које је забрањена казна до три године затвора или новчана казна, при чему се одређује време проверавања од једне до три године.

2) Условно прекидање вођења кривичног поступка може се изрећи ако је учињено кривично дело за које је у закону прописана новчана казна или казна затвора до пет година уз испуњење додатних услова: да је малолетник изразио кајање, да је одстранио последицу дела и да се оштећени сагласио са прскидом кривичног поступка, при чему малолетник не сме учинити ново кривично дело у року од две године.

3) Општакорисни рад може се изрећи за кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до три године, тако да рад траје најмање пет, а највише сто сати и да се за то време врши васпитни утицај на личност и понашање малолетника.

Циљ алтернативних мера је да се избегне примена казне када то није нужно за спречавање вршења кривичних дела и када се може очекивати да се мерама помоћи, заштите и надзора на слободи довољно може утицати на васпитање, преваспитање и правилан развој малолетника.

У Републици Хрватској, још 1997. године, донет је посебан "Закон о судовима за младеж" који уређује поступак према малолетницима, а последњи пут је претрпео измене 2015. године. Слично као у македонском праву, овај Закон прописује да се поступак против малолетника неће водити нити ће се према њему применити санкције, ако се њихова сврха може остварити и без казненог поступка, с тим да на овом месту није учињено никакво ограничење у погледу висине забрањене казне за конкретно дело. Као облике опортуног поступања јавног тужиоца, овај Закон прописује условни и безусловни одустанак. Тек на овом месту закон прописује да за казнено дело за које је забрањена казна затвора у трајању до пет година или новчана казна, државни тужилац може одлучити да не захтева покретање казненог поступка иако постоји основана сумња да је малолетник извршио казнено дело, ако сматра да не би било сврсисходно да се води поступак према малолетнику с обзиром на природу казненог дела и околности у којима је дело учињено, ранији живот малолетника и његова лична својства.⁴² Истим критеријумима се државни тужилац руководи када одлучује о условном одустанку, с тим што се у овом случају,

---

⁴² Закон о судовима за младеж ("Народне новине" бр. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), чл. 63

одустанак од покретања поступка условљава неком посебном обавезом коју државни тужилац намеће малолетнику. Предвиђене су следеће законске обавезе: накнада штете проузроковане казним делом према сопственим могућностима; укључивање у рад хуманитарних организација или у послове комуналног или школошког значења; подвргавање поступку одвикавања од дроге или других зависности; укључивање у појединачни или групни рад у саветовалишту за младе. Као установа задужена за помоћ малолетнику, предвиђен је центар за социјалну заштиту.⁴³ До условног одустанка може доћи у претприпремном поступку⁴⁴ и припремном поступку⁴⁵ од стране државног тужиоца, или на главном претресу и у седници већа⁴⁶ од стране судије за малолетнике, а на предлог јавног тужиоца.

У хрватској теорији се истиче да је, с обзиром на врсту оцене сврсисходности, могуће разликовати *безусловни опортунитет*, *условни опортунитет* и *опортунитет на бази супсидијаритета казног поступања*. За примену безусловног опортунитета, осим законских претпоставки, малолетник не треба испунити никакве друге услове или преузети неке обавезе. У случају условног опортунитета, испокретање, односно одустајање од даљег вођења поступка може се условити испуњењем одређених обавеза на чије се испуњење малолетник добровољно обавезује. Најзад, о опортунитету на бази супсидијаритета казног поступања можемо говорити када се малолетник већ налази на извршењу казне или васпитне мере, или су му ове санкције правноснажно изречене, или је малолетник одлуком центра за социјалну заштиту већ смештен у неку установу, а државни тужилац, с обзиром на тежину и природу казног дела, као и побуде из којих је оно учињено, оцени да вођење поступка и изрицање санкције за ново казно дело очигито не би имало сврхе.⁴⁷

У Републици Црној Гори донет је 2011. године посебан "*Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку*" који регулише материју поступања са малолетним учиниоцима кривичних дела, као и материју поступања са децом или малолетницима као

⁴³ Закона о судовима за младеж, чл. 64

⁴⁴ Закона о судовима за младеж, чл. 63-65

⁴⁵ Закона о судовима за младеж, чл. 77

⁴⁶ Закона о судовима за младеж, чл. 85

⁴⁷ А. Царић, И. Кустура, *Камо иде хрватско малолетничко казно законодавство?*, у: *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год. 47, број 3/2010., Сплит 2010. година, стр. 615-616

учесницима у поступку. Начело опортунитета имплементирано је у законодавство прописивањем две алтернативне мере, опомену и васпитни налог.⁴⁸

Опомена се малолетнику може изрећи за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до три године, ако постоје докази из којих произилази основана сумња да је учинио кривично дело; ако малолетник да свој пристанак уз сагласност законског заступника и ако према малолетнику није раније примењен васпитни налог или изречена кривична санкција. Субјекти овлашћени за изрицање су државни тужилац за малолетнике или полицијски службеник, који поседује посебна знања из области заштите права малолетника, уз одобрење државног тужиоца. Приликом одлучивања, посебно ће ценити однос малолетног учиниоца према кривичном делу и према оштећеном.⁴⁹

Један или више васпитних налога, државни тужилац може изрећи малолетном учиниоцу за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до десет година ако постоје докази из којих произилази основана сумња да је малолетник учинио кривично дело и ако малолетник да свој пристанак уз сагласност законског заступника. Приликом изрицања и избора васпитног налога, државни тужилац ће, као и приликом изрицања опомене, ценити однос малолетног учиниоца према кривичном делу и према оштећеном.⁵⁰ Закон даје широк спектар васпитних налога како би њихово изрицање у сваком конкретном случају било што је могуће више прилагођено личности малолетника. Прописани су следећи васпитни налози: поравнање са оштећеним; редовно похађање школе или редовно одлажење на посао; укључивање у одређене спортске активности; обављање друштвено корисног или хуманитарног рада; плаћање новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе; подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохола или дроге; укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи, саветовалишту или другој одговарајућој организацији; похађање курсева за стручно оспособљавање или припрема и полагање испита; уздржавање од посеђивања одређеног

---

⁴⁸ Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку ("Службени лист ЦГ" бр. 64/11), чл. 9

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку, чл. 11

места или контакта са одређеним лицима.⁵¹ Трајање васпитног налога ограничено је на временски период од шест месеци и у овом периоду је могућа замена изреченог васпитног налога другим.⁵²

Као облик безусловног опортунитета, Закон предвиђа одбацивање кривичне пријаве из разлога правичности када је реч о кривичним делима за која је као главна казна, прописана новчана казна или казна затвора до пет година, уколико је малолетник услед стварног кајања спречио наступање штете или је штету у потпуности већ накнадио, а државни тужилац за малолетнике, према околностима случаја, оцени да изрицање кривичне санкције не би било правично.⁵³ Осим од стране државног тужиоца, примена начела опортунитета, могућа је и од стране суда који може обуставити поступак из разлога целисходности.⁵⁴

Систем *одгојних препорука* као алтернативних мера уведен је у Босни и Херцеговини у новембру 1998. године, у Брчко Дистрикту у октобру 2000. године, а у Републици Српској у јулу 2003. године. Уважавајући концепт алтернативних мера у другим друштвеним и правним системима, одгојне препоруке у кривичном законодавству БиХ придружују се савременим криминалополитичким настојањима да се у реакцији на преступничко понашање малолетника да предност вансудским облицима реакције и да се изрицање кривичнопроцесних санкција задржи онда када се преваспитање малолетника не може остварити другим средствим или кад то захтева тежина кривичног дела.⁵⁵ Дакле, сврха одгојних препорука је избегавање кривичног поступка према малолетницима за одређена лакша кривична дела и утицање на малолетника да не чини кривична дела.⁵⁶ Одгојне препоруке се могу изрћи за кривична дела за које је прописана новчана казна или казна затвора до три године.⁵⁷ Могу се применити према оним малолетницима код којих постоји спремност на сарадњу, односно прихватање оваквог облика друштвене реакције на

---

⁵¹ Закона о поступању према малолетницима у кривичном поступку, чл. 12

⁵² Закона о поступању према малолетницима у кривичном поступку, чл. 13, ст. 2

⁵³ Закона о поступању према малолетницима у кривичном поступку, чл. 66

⁵⁴ Закона о поступању према малолетницима у кривичном поступку, чл. 79

⁵⁵ Х. Сијерчић - Чолић, *Кривично процесно право – ток редовног кривичног поступка и посебни поступци*, Сарајево 2008. година, стр. 195

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Сл. гласник БиХ" бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04 и др.), чл. 76

њихово преступништво. За примену појединих одгојних препорука као услов се поставља признање кривичног дела и његова спремност да се помири са оштећеним.⁵⁸

Одгојне препоруке су: лично извињење оштећеном, накнада штете оштећеном, редовно похађање школе, рад у корист хуманитарне организације или локалне заједнице, прихватање одговарајућег запослења, смештај у другу породицу, дом или установу; лечење у одговарајућој здравственој установи; посећивање одгојних, образовних, психолошких и других саветовалишта.⁵⁹ Одгојне препоруке: лично извињење оштећеном, накнада штете оштећеном, редовно похађање школе и посећивање одгојних, образовних, психолошких и других саветовалишта примењује тужилац, а остале примењује судија за малолетнике.⁶⁰ Приликом избора препоруке мора се водити рачуна и о томе да се изречним одгојним препорукама не доведе у питање малолетничково редовно школовање или његов рад. Такође, избор и примена одгојних препорука врши се у сарадњи са родитељима и старатељима малолетника, и органима социјалне заштите.⁶¹

Одгојна препорука може трајати најдуже годину дана. За све њих је карактеристично да се у току извршења могу укинути или заменити другом одгојном препоруком. До укидања ће доћи када је остварена сврха због које је одгојна препорука изречена или се не могу постићи позитивни резултати када се отвара могућност покретања кривичног поступка. До замене изречене одгојне препоруке другом одгојном препоруком доћи ће онда када се изреченом одгојном препоруком није постигао циљ, односно када се може очекивати ће се новом одгојном препоруком боље остварити сврха.⁶²

У Републици Словенији није донет посебан закон који би регулисао положај малолетних учинилаца кривичних дела, већ су одредбе о овој посебној категорији окривљених садржане у Кривичном законнику (*Казенски законик*). Њиме су прописана

⁵⁸ Х. Сјерчић – Чолић, *op. cit.*, стр 195

⁵⁹ Кривични закон Босне и Херцеговине, чл. 78 ст. 1; Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине (*"Службене новине ФБиХ"* 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, и др.), чл. 82 ст. 2; Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине (*"Сл. гласник БД БиХ"*, бр. 10/03, 45/04, 06/05 и др.), чл. 82 ст. 1; Кривични закон Републике Српске (*"Сл. гласник РС"* бр. 49/03), чл. 67 ст. 1

⁶⁰ Кривични закон Босне и Херцеговине, чл. 78 ст. 2; Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, чл. 82 ст. 2; Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, чл. 82 ст. 2; Кривични закон Републике Српске, чл. 67 ст. 2

⁶¹ Кривични закон Босне и Херцеговине, чл. 79 ст. 1 и ст. 4; Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине, чл. 83 ст. 1 и ст. 4; Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, чл. 83 ст. 1 и ст. 4; Кривични закон Републике Српске, чл. 68 ст. 1 и ст. 4

⁶² Х. Сјерчић – Чолић, *op. cit.*, стр 197

упутства и забране за малолетног учиниоца кривичног дела, као посебна врста васпитних мера, које имају обележје алтернативних санкција. Суд може одлучити да изрекне једну или више мера уколико нађе да је то довољно како би се утицало на његово понашање, при чему се нарочито цени спремност малолетника на сарадњу. Законик прописује једанаест мера, посебних упутстава и забрана и то: да се извини оштећеном; да се измири са оштећеним; да редовно похађа школу; да се оспособљава за одређени позив; да прихвати одређено запослење; да се смести у одређену породицу, дом или друго место; да обави посао у корист хуманитарних организација; да се лечи; да посећује одређена саветовалишта; да учествује у програмима социјалног тренинга; да заврши курс познавања саобраћајних прописа.⁶³ Изречена упутства и забране могу да трају најдуже годину дана.⁶⁴

6. Легислативни оквир начела опортунитета у домаћем малолетничком кривичном праву

Савремене тенденције у развоју малолетничког кривичног законодавства и праксе захтевају ефикасно процесуирање малолетних учинилаца кривичних дела уз што је могуће мању изложеност малолетника стигматизацији коју са собом носи редовни судски поступак и осуда малолетника. Основна сврха увођења и примене начела опортунитета у домаће малолетничко кривично право јесте да се на ефикаснији начин утиче на правилан развој личности и јачање личне одговорности малолетног учиниоца, а без вођења кривичног поступка. Дакле, иде се за тим да се малолетни учинилац кривичног дела удаљи од кривичног правосуђа и да се диверзионим моделима поступања утиче на малолетника да схвати значај својих дела и поступака, како у будућности не би вршио кривична дела. Малолетном учиниоцу пружена је нова шанса за поправљање како би био стимулисан да улагањем сопственог напора прихвати позитивне обрасце понашања и буде користан члан друштва. Управо у томе лежи сав значај новог *Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица* којим се уводе посебне диверзионе мере са циљем да се допринесе ефикаснијој реакцији на малолетничку

⁶³ Кезенски законик ("Урадни лист РС" бр. 95/14 и 55/08), чл. 77

⁶⁴ Д. Јовашевић, *Положај малолетника у кривичном праву*, Ниш 2010. година, стр. 75

делинквенцију уз истовремено избегавање стигматизације код малолетника услед покретања и вођења кривичног поступка.

У домаћем позитивном законодавству, начело опортунитета јавља се у два облика, као *незахтевање покретања кривичног поступка од стране јавног тужиоца за малолетнике* (безусловни опортунитет) и кроз институт *васпитних налога* (условни опортунитет).

6.1. Непокретање кривичног поступка из разлога целисходности

Полазећи од начела легалитета кривичног гођења у поступку према малолетницима, једини субјект који је овлашћен да захтева покретање кривичног поступка је јавни тужилац за малолетнике, чак и кад се ради о кривичним делима за која се гоне по приватној кривичној тужби када се као учиниоци појављују понолетна лица. Одступање од начела легалитета, прописано је чланом 58 ЗОМУКД-а који даје овлашћење јавном тужиоцу да цени целисходност покретања кривичног поступка и да не захтева покретање поступка када су испуњени други законски услови за непокретање поступка. Реч је о безусловном опортунитету који се може јавити у два случаја, за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година или новчана казна и ако је у току извршење казне или васпитне мере за раније извршено кривично дело.

У првом случају, јавни тужилац за малолетнике може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела и ако постоје докази из којих произилази основана сумња да је малолетник учинио кривично дело које му се ставља на терет, уколико сматра да није целисходно вођење поступка, имајући у виду природу извршеног кривичног дела, околности под којима је дело извршено, ранији живот малолетника и лична својства малолетника.⁶⁵ Из овакве законске формулације произилази да је интенција законодавца да се начело опортунитета примењује када се ради о релативно лакшим кривичним делима, када је оно израз недовољне душевне зрелости учиниоца и ситуационих околности и када се може очекивати да учинилац неће поново извршити кривично дело иако формално не буде санкционисан за већ извршено дело. За

---

⁶⁵ ЗОМУКД, чл. 58, ст. 1

оцену целисходности јавном тужиоцу за малолетнике пружена су значајна овлашћења да самостално, или прско органа старатељсва или других стручних лица, прикупља обавештења која ће дати поуздане податке о личности малолетника, његовом односу према учињеном кривичном делу и наступелој последици, али и о томе да ли схвата негативне консеквенце свог поступања као и да ли постоји жеља и спремност малолетника да исте надомести и да се врати у нормалне друштвене токове. Једино ти показатељи упућују на успешну примену овог вида начела опортунитета, односно одлучујући су за спречавање изигравања суштине начела опортунитета и брзом враћању криминалним активностима. Уколико постоји дилема о примени овог вида начела опортунитета, законодавац оставља могућност јавном тужиоцу за малолетнике, да малолетника упути у прихватилиште за децу и омладину или у васпитну установу, у тајању до 30 дана, ради свеобухватне опсервације његове личности.

У другом случају, јавни тужилац за малолетнике може да одлучи да не захтева покретање кривичног поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела уколико тај малолетник већ извршава казну или васпитну меру за друго раније извршено кривично дело, ако с обзиром на тежину тог кривичног дела и изречену казну, односно васпитну меру која се већ извршава, не би имало сврхе вођење поступка и изрицање кривичне санкције за то дело. Из овако постављене законске одредбе произилази да овај случај безусловног опортунитета није везан за тежину кривичног дела, односно висину запрећене казне. Оправдање оваквог законског решења лежи у томе што вођење новог кривичног поступка не би имало већи друштвени значај, већ би, напротив, могло бити штетно по интересе малолетника који се у овом посебном поступку ставља у први план. Дакле, долази до изражаја потреба благонаклоног поступања према малолетнику из криминалнополитичких разлога, јер би изрицање блаже или чак исте санкције у односу на већ изречену санкцију изгубило сврху. Већ изречена санкција институционалног карактера конзумира у себи све блаже мере које се могу изрећи и обухвата индивидуализовани програм поступања према малолетнику који у овом случају може бити коригован тако да додатно буде наглашена потреба за преваспитањем. Очигледно да раније ретрибутивно поступање према малолетнику није остварило своју сврху, па би требало прибегнути другим, алтернативним моделима реаговања како би се кроз другачији приступ утицало на малолетника да у будуће не врши кривична дела

Контрола примене начела безусловног опортунитета остварује се кроз овлашћење оштећеног и органа старатељства да захтевају да веће за малолетнике непосредно вишег суда одлучи о покретању поступка. Овим овлашћењем могу се користити у року од осам дана од пријема обавештења, односно у року три месеца од дана одбацивања кривичне пријаве, односно предлога оштећеног за покретање поступка, ако нису обавештени о непокретању поступка.⁶⁶ Поводом захтева за покретање поступка, веће за малолетнике непосредно вишег суда може одлучити да се поступак не покрене или да се поступак покрене пред судијом за малолетнике. Против решења већа није дозвољена жалба. Уколико се доноси решење којим се дозвољава покретање поступка, то практично значи да јавни тужилац за малолетнике који није иницирао поступак мора учествовати у поступку. Реч је о упадљивом одступању од деловања начела акузаторности, с обзиром да јавни тужилац за малолетнике супротно свом ранијем ставу да није целисходно покретати поступак, сада мора да заступа функцију оптужбе.

Јавни тужилац за малолетнике може самостално да одлучује о опортунитету кривичног гоњења све док није поднео захтев за покретање припремног поступка, а после тога, он може само да предложи судији за малолетнике да обустави поступак.⁶⁷ Дакле, могућност опортуног поступања не престаје покретањем поступка према малолетнику, већ се само мења орган одлучивања, односно улога јавног тужиоца за малолетнике се у тој фази своди само на иницијативу за опортуно поступање док коначну одлуку доноси судија за малолетнике.

6.2. Васпитни налози

Васпитни налози представљају инструменте диверцификације односно преусмеравања друштвене реакције према малолетним преступницима покушајем њеног преображаја у примарно непенално реаговање.⁶⁸ У новије време приметно је да национална законодавства усвајају препоруке изнете у најзначајнијим међународним документима из ове области и прописују различите моделе алтернативног реаговања на

---

⁶⁶ ЗОМУКД, чл. 58, ст. 4

⁶⁷ С. Бркић, *op. cit.*, стр. 259

⁶⁸ С. Кисевић, *op. cit.*, стр. 34

криминалитет уз истовремено наметање одређених услова малолетницима које ће испунити уместо да буду подвргнути класичном вођењу поступка и класичном санкционисању. Реч је о различитим модалитетима условног опортунитета који је на релативно сличан начин регулисан у свим земљама из окружења.⁶⁹

Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица регулисани су услови за изрицање, сврха и врсте васпитних налога који се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела.

Чланом 5, став 1 ЗОМУКД предвиђено је да се према малолетном учиниоцу кривичног дела може применити један или више васпитних налога ако је учинио кривично дело за које је прописана повчана казна или казна затвора до пет година. Из овакве законске формулације нужно се изводе следећи закључци. Прво, васпитни налози могу се изрећи искључиво малолетним учиниоцима кривичних дела, имајући у виду да законодавац није оставио могућност изрицања васпитних налога неким другим категоријама учинилаца, као што су млађа пунолетна лица. Друго, васпитни налози имају факултативни карактер. Њихова примена је могућност, не и нужност, односно васпитни налози ће бити изречени ако се нађе да је њихово изрицање целисходно, како за друштво тако и за учиниоца кривичног дела и оштећеног. Треће, законодавац оставља могућност изрицања једног или кумулирања више васпитних налога. Четврто, примена васпитних налога ограничава се на, условно речено, лакша кривична дела што има своје оправдање, будући да је у случају извршења тежих кривичних дела најчешће потребно предузимати трајније мере васпитања, преваспитања или лечења, тако да се применом васпитних налога у тим случајевима не би постигла сврха њиховог изрицања.

Поред наведеног, за изрицање васпитних налога потребно је да буду испуњени и други услови који се тичу признања окривљеног и његовог односа према кривичном делу и оштећеном. Признањем, малолетни учинилац показује да је свестан друштвене неприхватљивости предузетог понашања и преузима одговорност за своје поступке и последице извршеног дела. Уколико уз то малолетник показује знаке кајања за учињено кривично дело и изрази спремност да анулира или умањи штетне последице кривичног

⁶⁹ Македонски закон за малолетничка правда – алтернативни мерки, мере заштите и помоћи; Кривични закон БиХ - Одгојне препоруке; Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку ЦГ – васпитни налози; Казенски закон Р. Словеније – посебна упутства и забране за малолетног учиниоца кривичног дела и др.

дела, примена васпитних налога ће бити целисходна. Свакако да ће орган поступка који буде изрицао васпитни налог, јавни тужилац за малолетнике или судија за малолетнике, разматрати у сваком конкретном случају однос малолетног учиниоца према кривичном делу и оштећеном, имајући у виду да законодавац овај услов предвиђа као правни стандард, без унапред прописане садржине и критеријума.

У домаћем законодавству прописане су следеће врсте васпитних налога:

1) Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела. Овај васпитни налог се сматра једном од најзначајнијих и највреднијих алтернатива у односу на репресивне кривичне санкције.⁷⁰ Услед непосредног контакта оствареног између малолетног учиниоца и жртве, омогућава се учиниоцу да сагледа последице учињеног дела у пуној мери и сазна за осећања жртве што код њега може подстакнути јачање личне одговорности. Са друге стране жртва има прилику да саопшти своја осећања и прикаже своје стање и да пружи прилику малолетнику да изрази стварно кајање и предузме мере за отклањање штетних последица свог дела. Из тог разлога за извршење овог васпитног налога, законодавац у чл. 62, ст 3 и чл. 71, ст. 4 предвиђа додатни услов, **прихват оштећеног.**

2) Редовно похађање школе или одлажење на посао. Криминолошка истраживања су показала да неадекватно организовано слободно време може да доведе до пасивности личности и девијантног понашања,⁷¹ па се овим васпитним налогом жели смањити време доколице, како би путем образовања и радног ангажовања код малолетника биле створене радне навике, дисциплина, ојачано осећање одговорности, што у крајњој линији може допринети правилном развоју његове личности.

3) Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја. Ова врата васпитног налога може омогућити малолетнику да развије поштовање према одређеним друштвеним вредностима и јачању осећања припадности и корисности у локалној заједници. На тај начин моћи ће да сагледа свакодневне животне ситуације и проблеме са којима се људи сусрећу, те да спозна исправан начин на који се ти проблеми решавају. То ће даље омогућити

⁷⁰ Љ. Радуловић, *Алтернатива санкцијама за малолетнике – васпитни налози*, Београд 2006. године, стр. 223

⁷¹ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Ниш 2012. година, стр. 369

малолетнику да схвати да људи у тежим животним околностима не прибегавају криминалитету, те би такво окружење могло да утиче на малолетника да усваји друштвено прихватљиве образаце понашања.

4) Подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога. Зависност од употребе алкохола или дроге јесте фактор који доприноси јављању криминалног понашања, нарочито у недостатку опијата када за зависнике циљ оправдава средства и када је њихова урачунљивост битно смањена. Једино оваквом мером медицинског карактера којом се тежи отклањању узрока криминалног понашања, може да се допринесе смањењу рецидивизма изазваним зависношћу.

5) Укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственог установи или саветовалишту. Ради се такође о мери медицинског карактера која је усмерена на јачање личних капацитета малолетника, развој просоцијалног понашања и отклањање узрока антисоцијалног понашања, као и превенирање поновног извршења кривичног дела.⁷² Кроз адекватан индивидуализовани приступ од стране стручних лица, малолетнику ће бити пружена прилика да научи нове моделе конструктивног решавања сукоба и пресузме одговорност у будућности.

Васпитни налози медицинског карактера регулисани одредбом чл. 7. ст.1, тач. 4 и 5 су специфични по томе што их може изрећи једино судија за малолетнике, односно веће за малолетнике, а не и јавни тужилац за малолетнике. Остале васпитне налоге, могу изрећи и јавни тужилац за малолетнике и суд.

Законодавац, такође, у чл. 8 ЗОМУКД-а прописује смернице којима ће се јавни тужилац за малолетнике или судија за малолетнике руководити приликом изрицања једног или више васпитних налога, а то је интерес малолетног учиниоца кривичног дела и оштећеног у целини и неометање редовног похађања школе или одлажења на посао. Дакле и овде се ради о правним стандардима без унапред, јасно одређене садржине, па ће орган поступка који изриче васпитни налог поново вршити оцену целисходности изрицања конкретног васпитног налога у зависности од околности конкретног случаја. Известан

---

⁷² Развој стандарда и процедура за примену васпитних налога, на адреси: <http://www.zuvodsz.gov.rs/PDF/Standardi%20i%20procedure%20Vaspitni%20nalozii.pdf>, дана 02.03.2017. године, стр. 36

утицај на избор васпитних налога и на оцену целисходности изрицања свакако имају родитељи, усвојиоци или стараоци, као и орган старатељства, с обзиром да Закон прописује да ће се избор вршити у сарадњи са овим лицима.

Приликом регулисања овлашћења јавног тужиоца за малолетнике која се тичу покретања поступка из чл. 62 ЗОМУКД-а, законодавац предвиђа да јавни тужилац може одлуку о испокретању поступка условити прихватам и испуњењем васпитног налога и приликом избора васпитног налога ће посебно водити рачуна о личности малолетника, приликама у којима живи као и спремности да сарађује.

И након покретања поступка пред судијом за малолетнике, јавни тужилац за малолетнике може предложити да се поступак обустави под условом да малолетник прихвати да испуни васпитни налог/налоге, па ако суд прихвати такав предлог изрећиће малолетнику један или више васпитних налога водећи рачуна о личности малолетника, приликама у којима живи као и спремности да сарађује, тачније водеће рачуна о истим околностима о којима одлучује и јавни тужилац приликом одлучивања да ли ће уопште покренути поступак. Уколико се пак судија не сложи са предлогом, о изрицању васпитног налога одлучиваће веће за малолетнике.

Васпитни налози се могу извршавати у трајању које не може бити дуже од шест месеци и у овом периоду је могуће вршити замену изреченог васпитног налога другим или изречени васпитни налог укинути.

Процесне последице извршења, односно неизвршења или делимичног извршења васпитног налога могу бити различите у зависности од поступања малолетног учиниоца коме је васпитни налог изречен и у зависности од органа поступка који га изриче.

На основу чл. 62 ЗОМУКД- а, уколико је малолетни учинилац извршио васпитни налог у потпуности, након поднетог извештаја органа старатељства, јавни тужилац за малолетнике ће донети решење о одбацивању кривичне пријаве, односно предлога оштећеног за покретање поступка. Уколико малолетни учинилац у потпуности није извршио васпитни налог, јавни тужилац за малолетнике ће поднети захтев за покретање припремног поступка судији за малолетнике надлежног суда. Уколико је пак малолетни учинилац само делимично извршио изречени васпитни налог, јавни тужилац за малолетнике може да одлучи да одбаци кривичну пријаву односно предлог за покретање поступка, ако оцени, с обзиром на природу кривичног дела и околности под којима је дело

учињено, ранији живот малолетника, његова лична својства и разлоге неиспуњења преузетог васпитног налога, да је нецелисходно покретање поступка, или може да поднесе захтев за покретање поступка ако васпитни налог није извршен у довољној мери, тако да је оправдано покретати поступак.

Када је поступак према малолетном учиниоцу већ покренут и суд му је изрекао васпитни налог/налоге, судија за малолетнике, на основу чл. 71 ЗОМУКД-а може донети решење којим се поступак обуставља уколико је малолетник у целости извршио изречени васпитни налог. Уколико малолетни учинилац не изврши изречени васпитни налог или га изврши само делимично, али у мери која оправдава даље вођење поступка, судија за малолетнике ће обавестити јавног тужиоца за малолетнике који ће у року од осам дана ставити образложени предлог у смислу чл. 69, да се припремни поступак допуни, или да се малолетнику изрекне кривична санкција. Такође, јавни тужилац за малолетнике, након примљеног обавештења суда, уколико оцени да нема основа за даље вођење поступка, може, у смислу чл. 70, да предложи да се поступак обустави.

У теорији се истиче да се одредбом чл. 5, ст. 2 ЗОМУКД-а нарушава принцип одвојености кривичнопроцесних функција, јер се јавни тужилац и судија стављају у исту раван у погледу изрицања мере малолетним преступницима.⁷³ Будући да се оваквим законским решењем омогућава да ове алтернативне санкције може изрећи и орган који иначе није надлежан за изрицање кривичних санкција, већ има улогу да гони учиниоце кривичних дела и да се у судском поступку појављује као странка, оправдано се за васпитне налоге може рећи да се ради о мерама *sui generis*.

---

⁷³ С. Кнежевић, *Малолетничко Кривично право – материјално, процесно и извршно*, Ниш 2010. године, стр. 35

7. Емпиријско истраживање на тему „Примена васпитних налога у пракси Вишег јавног тужилаштва и Вишег суда у Нишу у периоду од 01.01.2013. до 31.12.2015. године”

7.1. Опис истраживања

У теорији малолетничког кривичног права, аутори указују да је последњих година, како у свету, тако и у Републици Србији забележен пораст малолетничке делинквенције, уз све чешће изражавање ставова да кривична респесија не представља оптимални вид друштвене реакције на малолетничку делинквенцију.⁷⁴ Из тог разлога, јавила се потреба да се пронађе адекватан модел реаговања на овај све већи друштвени проблем који ће бити у складу са савременим концептом рестаоративне правде, те су интензивирани напори у реформи малолетничког кривичног законодавства и његовог усклађивања са међународним стандардима.

У домаће малолетничко кривично законодавство, доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, по први пут су створене институционалне претпоставке за свеобухватан приступ супротстављању малолетничкој делинквенцији. Овим законом се омогућава примена мера из каталога диверзионог кривичног модела. То је учињено предвиђањем васпитних налога као алтернативних мера друштвене реакције на малолетничко преступништво.⁷⁵

Полазећи од чињенице да је институт васпитних налога релативно нов у домаћем праву, уведен 2005. године, поставља се питање спремности надлежних органа да примењују овај институт. Будући да се Република Србија налази у процесу придруживања Европској Унији и да су недавно отворена поглавља 23 и 24, неопходно је сагледати да ли су досадашње реформе малолетничког кривичног правосуђа спровођене само кроз измену правне регулативе или су одређене промене присутне и у пракси.

Како би се утврдила учесталост примене института васпитних налога у судској пракси, као и учесталост примене појединих врста васпитних налога, неопходно је у одређеном временском периоду испратити изрицање васпитних налога, како од стране

⁷⁴ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 222-223.

⁷⁵ С. Кнежевић, *Малолетничко Кривично право – материјално, процесно и извршно*, стр. 37

јавног тужиоца за малолетнике, тако и од стране суда и извести закључак о учесталости примене овог института у пракси.

Истраживање ће бити спроведено за подручје које обухвата Више јавно тужилаштво у Нишу и Виши суд у Нишу за временски период од 01.01.2013. године до 31.12.2015. године.

Истраживачу ће у просторијама Вишег јавног тужилаштва у Нишу бити стављени на располагање сви предмети са евиденцијом ознаком КТМ, окончани изрицањем васпитног налога у поменутом временском периоду. Увидом у сваки појединачни предмет истраживач ће извлачити податке о узрасту малолетног учиниоца кривичног дела, врсти кривичног дела које је извршио, времену извршења кривичног дела и врсти васпитног налога који је изречен. Ове податке истраживач ће уписивати у унапред припремљену табелу, а касније ће је обрађивати компјутерски како би добијеним резултатом била доказана или оповргнута поједина хипотеза овог истраживања.

У просторијама Вишег суда у Нишу, истраживачу ће бити стављени на располагање сви предмети за које иначе суд води двоструку евиденцију, тачније евиденциона ознака у току поступка КИМ се повезује са новим предметом који се формира у оквиру тог предмета приликом изрицања васпитног налога и који носи евиденциону ознаку ВН. Као и у делу истраживања које ће бити спроведено пред јавним тужилашвом, истраживач ће пописивати потребне, горе наведене, податке и касније ће их компјутерски обрађивати како би тако обрађене податке приказао у овом истраживачком раду, а на основу којих би се могла доказати/оповргнути одређена хипотеза.

7.2. Предмет истраживања

Предмет истраживања јесте сагледавање обима изречених васпитних налога малолетним учиниоцима кривичних дела у пракси Вишег јавног тужилаштва у Нишу и Вишег суда у Нишу у периоду од 01.01.2013. године до 31.12.2015. године.

7.3. Циљеви и задаци истраживања

Циљ истраживања је да се утврди у ком обиму се малолетним учиниоцима кривичних дела изричу васпитни налози, да ли се чешће изричу од стране јавног тужилаштва за малолетнике или суда, која врста васпитних налога се најчешће изриче и за која кривична дела се васпитни налози најчешће изричу.

Задатак истраживања је да се изврши увид у одговарајућу евиденцију и изврши попис изречених васпитних налога малолетним учиниоцима кривичних дела у просторијама Вишег јавног тужилаштва у Нишу и Вишег суда у Нишу, у периоду од 01.01.2013. године до 31.12.2015. године са подацима о врсти изреченог васпитног налога, узрасту малолетника у време извршења кривичног дела, врсти кривичног дела.

7.4. Хипотезе истраживања

- 1) Васпитни налози се чешће изричу старијим малолетним учиниоцима кривичних дела, него млађим;
- 2) Васпитни налози се најчешће изричу за кривична дела имовинског криминалитета;
- 3) Најчешће се изриче васпитни налог *"Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја"*;
- 4) Већи број васпитних налога изрекао је јавни тужилац за малолетнике, него суд за малолетнике.

7.5. Узорик и методи истраживања

Узорком ће бити обухваћени сви предмети Вишег јавног тужилаштва и Вишег суда у Нишу у којима су малолетним учиниоцима изречени васпитни налози у периоду од 01.01.2013. до 31.12.2015. године.

Истраживач ће разгледати укупно 40 предмета у којима су изречени васпитни налози у од стране јавног тужиоца за малолетнике, од чега петнаест предмета за 2013.

годину, тринаест предмета за 2014. годину и дванаест предмета за 2015. годину, што истовремено представља и укупан број предмета у којима су у датом периоду изречени васпитни налози пред Вишим јавним тужилаштвом у Нишу. Истраживање ће обухватити и девет предмета у којима су изречени васпитни налози у од стране Вишег суда у Нишу, од чега два предмета за 2013. годину, два предмета за 2014. годину и пет предмета за 2015. годину, што истовремено представља и укупан број предмета у којима су у датом периоду изречени васпитни налози пред Вишим судом у Нишу.

Методи који су коришћени приликом истраживања су догматски метод, студија случаја и статистички метод.

7.6. Анализа резултата истраживања

7.6.1. Анализа резултата добијених истраживањем у Вишем јавном тужилаштву у Нишу

Како би се проверила прва хипотеза да се васпитни налози чешће изричу старијим малолетницима, неопходно је утврдити за сваки поједини предмет да ли малолетни учинилац кривичног дела, према тренутку извршења спада у категорију млађег или старијег малолетника сходно чл. 3 ЗОМУКД-а. Следћи корак односи се на упоређивање укупног броја млађих малолетника и старијих малолетника којима су изречени васпитни налози и то за сваку годину понаособ. Ови подаци приказани су у табели бр. 1.

Табела бр. 1

	2013. год.	2014. год.	2015. год.
млађи малолетници	7	2	5
старији малолетници	11	11	9

Из приложене табеле се види да је у пракси Вишег јавног тужилаштва у Нишу већи број старијих малолетника којима су изрицани васпитни налози у односу на млађе малолетнике. На овом месту треба указати да је апстрахован укупан број млађих и старијих малолетних учинилаца кривичних дела, као и укупан број кривичних дела извршених од стране малолетника, у периоду који је обухваћен истраживањем. Наиме јако

је тешко сагледати однос укупног броја извршених кривичних дела у одређеном временском периоду и узраста малолетника из тог разлога што ће се у различитом временском периоду извршити процесуирање учинилаца или кривична дела уопште неће бити откривена, чиме се залази у подручје тамне бројке криминалитета. Такође се може десити да од момента извршења кривичног дела, па до момента процесуирања учинилац постане пунолетан услед чега, иако су испуњени други услови за изрицање васпитног налога, исти није могуће изрећи.⁷⁶

Из презентованих података садржаних у табели бр.1 примећује се варирање у броју млађих малолетних учинилаца кривичних дела којима су изрицани васпитни налози, док је тај број у извесном смислу уравнотежен код старијих малолетних учинилаца кривичних дела са благом тенденцијом опадања у 2015. години.

Дакле, процентуално изражено удео млађих малолетних учинилаца у укупном броју малолетних учинилаца кривичних дела којима је изречен васпитни налог у истраживаном периоду износи 31,11%, док удео старијих малолетних учинилаца у укупном броју малолетних учинилаца кривичних дела којима је изречен васпитни налог у истраживаном периоду износи 68,89%, чиме је у овом делу потврђена прва хипотеза истраживања.

Удео млађих и старијих малолетних учинилаца кривичних дела у укупном броју изречених васпитних налога, већ је био предмет других истраживања обављених на подручју Републике Србије у периоду од 2007. до 2011. године.⁷⁷ Овим истраживањем сагледан је обим изречених васпитних налога од стране свих Виших јавних тужилаштава са територије читаве државе, а добијени резултати приказани су у табели бр. 2.

Табела бр. 2

	2007. год.	2008. год.	2009. год	2010. год.	2011. год.
млађи малолетници	15	14	30	34	45
старији малолетници	25	41	34	25	42

⁷⁶ У предмету Вишег јавног тужилаштва у Нишу, *KTM-25/14*, иако су се стекли сви услови, према малолетном Б. М. није изречен васпитни налог због наступања пунолетства.

⁷⁷ И. Стевановић, М. Банић, Љ. Марковић, С. Ђурђић, Ј. Јововић, В. Зајц, *Корак ка предузимању одговорности*, Београд 2012. године, стр. 14

Анализом резултата добијених раније спроведеним истраживањем, може се закључити да је у раније истраживаном периоду већи број васпитних налога изречен старијим малолетницима (укупно 167) у односу на млађе малолетнике (укупно 138). Процентуално изражено, удео млађих малолетника којима су изречени васпитни налози у ранијем периоду износи 45,25%, док удео старијих малолетника којима су изречени васпитни налози у истом периоду износи 54,75% од укупног броја од 305 малолетника којима су изречени васпитни налози.

Дакле, и према раније спроведеном истраживању за период од 2007. до 2011. године, као и према истраживању аутора за период од 2013. до 2015. дошло се до података да је већи удео старијих малолетника којима су изречени васпитни налози. Разлика се огледа само у различитом процентуалном односу између удела старијих и млађих малолетника којима су изречени васпитни налози, мада такво одступање има оправдање јер је аутор обухватао само подручје Вишег јавног тужилаштва у Нишу, док је раније истраживање обухватало подручје читаве државе. Свеобухватним сагледавањем резултата оба истраживања, приметна је тенденција пораста броја млађих малолетника којима су изречени васпитни налози, док број старијих малолетника којима су васпитни налози изречени у извесном смислу варира уз мање осцилације.

Како би била потврђена/оповргнута друга хипотеза, да највећи број кривичних дела за које је изречен васпитни налог спада у групу кривичних дела против имовине⁷⁸, регулисан главом 21. Кривичног законика Републике Србије, најпре се врши попис свих кривичних дела која су извршили малолетни учиниоци за која је од стране јавног тужиоца за малолетнике изречен васпитни налог у истраживаном периоду. Затим се сагледава у ком обиму су извршавана конкретна кривична дела у истраживаном периоду. Подаци до којих се истраживањем дошло, садржани су у табели бр. 3.

Табела бр. 3

	2013. год.	2014. год.	2015. год
крађа (чл. 203 КЗРС)	2	4	4
насилничко понашање (чл. 344 КЗРС)	6	1	/

⁷⁸ Ibid, стр. 87-90.

лака телесна повреда (чл. 122 КЗРС)	1	2	/
неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗРС)	4	4	2
уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗРС)	2	2	3
утаја (чл. 207 КЗРС)	1	/	/
изазивање панике и нереди (чл. 343 КЗРС)	1	/	/
угрожавање јавног саобраћаја (чл. 289 КЗРС)	1	/	/
насиље у породици (чл. 194 КЗРС)	/	1	/
тешка телесна повреда (чл. 121 КЗРС)	/	/	1
увреда (чл. 170 КЗРС)	/	/	1
тешко дело против опште сигурности (чл. 288 КЗРС)	/	/	2
изазивање опште опасности (чл. 278 КЗРС)	/	/	2
расна и друга дискриминација (чл. 387 КЗРС)	/	/	1

Анализом добијених резултата утврђено је да највећи број кривичних дела за која је малолетним учиниоцима изречен васпитни налог припада групи кривичних дела против имовине, у проценту од 37,5 % од укупног броја свих кривичних дела за која су изречени васпитни налози. Такође је приметно да је у истраживаном периоду, из године у годину, у порасту број кривичних дела имовинског карактера за која је изречен васпитни налог. Дакле и у овом сегменту истраживања, потврђена је друга хипотеза.

Раније спроведеним истраживањима⁷⁹ дошло се до истог резултата. Наиме у периоду од 2007. до 2012. године малолетници којима су изречени васпитни налози су се у чак у 51,55% јавили као извршиоци кривичних дела против имовине.

⁷⁹ Б. Бановић, И. Јоксић, *Политика изрицања и примене васпитних налога у Србији*, у: *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Министарство правде Републике Србије, Град Бања Лука, Универзитет у Бањој Луци, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу Београд, ЈУ Службени гласник Републике Српске, Бања Лука 2014. год, стр. 327-338

Полазећи од од овлашћења јавног тужиоца за малолетнике да може изрицати само васпитне налоге који нису медицинског карактера, приликом истраживања је извршен попис васпитних налога у свим прегледаним предметима за истраживани период, а како би се извео закључак за који васпитни налог се јавни тужилац за малолетнике најчешће опредељује, те како би била доказана/оповргнута трећа хипотеза истраживања. Обрађени подаци приказани су у табели бр. 4.

Табела бр. 4

	2013. год.	2014. год.	2015. год.
Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела	12	4	1
Редовно похађање школе или одлажење на посао	1	5	1
Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја	5	5	12

Сагледавајући податке из приложене табеле, види се да је опредељење јавног тужиоца за малолетнике за одређени васпитни налог било различито из године у годину. Међутим, коначном анализом података, дошло се до резултата да је у истраживаном периоду јавни тужилац за малолетнике у највећем броју случајева изрекао васпитни налог *"Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја"*. Процентуално изражено, васпитни налог *"Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела"* изречен је у 36,95 % случајева, *"Редовно похађање школе или одлажење на посао"* изречен је у 15,22 % случајева, док је васпитни налог *"Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја"* изречен у 47,83 % случајева, чиме је потврђена и трећа хипотеза у овом делу истраживања.⁸⁰

⁸⁰ Занимљиво је да је у свим предметима у којима је у 2015. години изречен васпитни налог *"Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја"*, исти извршаван у ЈКП "Горица" у Нишу које је у том периоду било у тешкој финансијској ситуацији, па је свака волонтерска помоћ значила

7.6.2. Анализа резултата добијених истраживањем у Вишем Суду у Нишу

Проверавање истинитости хипотезе да се васпитни налози чешће изричу старијим малолетницима него млађим врши се и у склопу другог дела истраживања у Вишем суду у Нишу, на исти начин као што је то извршено и у Вишем јавном тужилаштву у Нишу. Најпре, из свих предмета којима је обухваћен цео истраживани период, врши се попис година рођења малолетних учинилаца кривичних дела, као и време извршења кривичног дела, а све ради утврђивања њихове старосне доби у време извршења кривичног дела. Затим се врши упоређивање укупног броја млађих и старијих малолетника којима су изречени васпитни налози. Ови подаци, за сваку годину посебно, приказани су у табели бр. 5.

Табела бр. 5

	2013. год.	2014. год.	2015. год.
млађи малолетници	/	/	4
старији малолетници	2	2	3

Из приложеног се јасно види да је у истраживаном периоду васпитни налог чешће изречен старијим малолетницима. Интересантан је показатељ да се млађим малолетницима у 2013. и 2014. години ове алтернативне санкције нису изрицале, при чему апстрахујемо број процесуираних млађих и старијих малолетних учинилаца кривичних дела. Процентуално изражено млађима малолетним учиниоцима је васпитни налог изречен у 36,36% случајева, а старијим малолетницима у 63,64%. Прва хипотеза је потврђена и у овом делу истраживања.

У истраживању спроведеном у периоду од 2007. до 2011 године, такође је већи удео старијих малолетника којима су изречени васпитни налози у односу на удео млађих малолетника којима су васпитни налози изречени.⁸¹ У поменутом периоду, према спроведеном истраживању, приказани су подаци да је удео старијих малолетника којима је изречен васпитни налог 58,24%, док је удео млађих малолетника којима је изречен васпитни налог 41,76%.

⁸¹ Б. Бановић, И. Јоксић, *op. cit.*, стр. 327-338

Са циљем да се докаже и друга хипотеза, да је највећи број васпитних налога изречен малолетним учиниоцима кривичних дела против имовине⁸² регулисаних у глави 21. КЗРС-а, извршен је попис свих кривичних дела за која је у истраживаном периоду малолетним учиниоцима кривичних дела изречен васпитни налог од стране Вишег суда у Нишу, а затим је утврђено у ком обиму су ова дела извршена. Ови подаци приказани су у табели бр. 6.

Табела бр. 6

	2013. год.	2014. год.	2015. год
крађа (чл. 203 КЗРС)	/	/	1
насилничко понашање (чл. 344 КЗРС)	/	/	3
лака телесна повреда (чл. 122 КЗРС)	1	/	/
неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗРС)	1	1	2
уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗРС)	/	1	/
угрожавање сигурности (чл. 138 КЗРС)	/	/	1

Премда је много мањи број предмета за која је пред судом изречен један или више васпитних налога, него што је то случај у Вишем јавном тужилаштву у Нишу, из приложеног се јасно види да је највише васпитних налога изречено учиниоцима кривичног дела "неовлашћена производња и промет опојних дрога" које спада у групу кривичних дела против здравља људи из главе 23. КЗРС-а. Дакле ова хипотеза у делу истраживања које је спроведено пред Вишим судом у Нишу није потврђена.

Управо у овом делу постоји одступање у погледу резултата истраживања аутора и раније спроведеног истраживања. У истраживању спроведеном за период од 2007. до 2012. године међу малолетницима којима су изречени васпитни налози доминирају они који су се јавили као извршиоци кривичних дела против имовине и то у уделу од 58,36%. Опреза ради, аутор и овом приликом указује да су различити подаци резултат и различитог подручја које је било обухваћено истраживањем.

⁸² И. Стевановић, М. Башић, Љ. Марковић, С. Ђурђић, Ј. Јововић, В. Зајц, *op. cit.*, стр. 90

За разлику од овлашћења јавног тужиоца да може изрицати само васпитне налоге немедицинског карактера, пред судом могу бити изречени сви васпитни налози прописани чл. 7 ЗОМУКД-а. Подаци у табели бр. 7 показују који су васпитни налози најчешће изрицани малолетним учиниоцима кривичних дела у истраживаном периоду.

Табела бр. 7

	2013. год.	2014. год.	2015. год.
Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела	1	/	3
Редовно похађање школе или одлажење на посао	/	/	2
Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја	1	/	/
Подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога	/	1	1
Укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственог установи или саветовалишту	/	2	2

У овом делу истраживања није дошло до потврђивања треће хипотезе, да се најчешће изриче васпитни налог *Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја*. Виши суд у Нишу се у највећем броју случајева определио за васпитне налоге *Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела* и *Укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственог установи или саветовалишту*, са учешћем од по 30,77% у укупном броју изречених васпитних налога у истраживаном периоду. Полазећи од правила да само суд може изрицати васпитне налоге медицинског карактера, те да је највећи број малолетних учинилаца којима је изречен васпитни налог у истраживаном периоду, учинио кривично дело "*неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога*", јасно је да је најадекватније у таквим случајевима изрећи неки од васпитних налога медицинског карактера. Такође је приметна и тенденција пораста броја изречених васпитних налога из године у годину.

7.6.3. Свеобухватна анализа добијених резултата и упоређивање

Свеобухватном анализом податак добијеним истраживање пред Вишим јавним тужилаштвом у Нишу и Вишим судом у Нишу могу се извести следећи закључци

1. Потврђена је прва хипотеза истраживања, односно потврђено је да је у истраживаном периоду већи број старијих малолетника којима је изречен васпитни налог (38), док је мањи број млађих малолетника којима је изречен васпитни налог (28).

2. У погледу потврђивања/оспоревања друге хипотезе дошло се до различитих података у два сегмента истраживања. Услед тога потребно је извршити додатна упоређивања како би се на општем нивоу овог истраживачког рада могла проверити односно оповргнути постављена хипотеза. У табели бр. 8 приказана су сва кривична која су малолетни учиноци кривичних дела извршили у истраживаном периоду, а за која им је изречен васпитни налог како од стране јавног тужиоца за малолетнике, тако и од стране суда.

Табела бр. 8

	2013. год.	2014. год.	2015. год
крађа (чл. 203 КЗРС)	2	4	5
насилничко понашање (чл. 344 КЗРС)	6	1	3
лака телесна повреда (чл. 122 КЗРС)	2	2	/
неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗРС)	5	5	4
уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗРС)	2	3	3
утаја (чл. 207 КЗРС)	1	/	/
изазивање паике и нерда (чл. 343 КЗРС)	1	/	/
угрожавање јавног саобраћаја (чл. 289 КЗРС)	1	/	/
насиље у породици (чл. 194 КЗРС)	/	1	/
тешка телесна повреда (чл. 121 КЗРС)	/	/	1
увреда (чл. 170 КЗРС)	/	/	1

тешко дело против опште сигурности (чл. 288 КЗРС)	/	/	2
изазивање опште опасности (чл. 278 КЗРС)	/	/	2
расна и друга дискриминација (чл. 387 КЗРС)	/	/	1
угрожавање сигурности (чл. 138 КЗРС)	/	/	1

Приказани подаци показују да највећи број кривичних дела за која је малолетним учиниоцима изречен васпитни налог спадају у групу кривичних дела против имовине (крађа, оштећење и уништење туђе ствари, утаја). Дакле коначно је потврђена и друга хипотеза истраживања. Не треба да чуди што је ова хипотеза најпре потврђена у истраживању пред тужилаштвом, а затим оповргнута пред судом, да би коначно била потврђена, с обзиром да је знатно већи број васпитних налога, у истраживаном периоду, изречен од стране јавног тужиоца за малолетнике.

3. Учесталост примене појединог васпитног налога различита је у пракси Вишег јавног тужилаштва и Вишег суда у Нишу. Због тога је неопходно сагледати све васпитне налоге изречене од стране јавног тужиоца за малолетнике и суда, а све како би се утврдило који је васпитни налог најчешће изрицан у истраживаном периоду, што ће у крајњој линији потврдити/оповргнути трећу хипотезу истраживања. Приказ података садржан је у табели бр. 9.

Табела бр. 9

	2013. год.	2014. год.	2015. год.
Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињеним, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела	13	4	4
Редовно похађање школе или одлазак на посао	1	5	3
Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја	6	5	12
Подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога	/	1	1
Укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту	/	2	2

Из приложеног се да закључити да је у укупном збиру највише изречено васпитних налога "укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног локалног или еколошког садржаја", тачније укупно 23 васпитна налога, чиме је и ова хипотеза потврђена. Овај васпитни налог „може значајно да допринесе развијању поштовања малолетника према друштвеним вредностима и јачању његовог осећања приватности и корисности локалној заједници и шире, што може позитивно да се одрази и на развијање осећања самопоштовања које је веома значјно за младе људе"⁸³. Свакако не треба занемарити ни број изречених васпитних налога "Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела" којих је изречено укупно 21, а који управо прокламује основни принцип ресторативне правде, да се успоставе бољи односи између свих учесника у процесу и да се превазиђу међусобни проблеми.

4. У истраживаном периоду, пред Вишим судом у Нишу изречено је 13 васпитних налога, док је пред Вишим јавним тужилаштвом у Нишу изречено 46 васпитних налога, из чега очигледно произилази потврда и четврте хипотезе да се васпитни налози у већој мери изричу од стране јавног тужиоца за малолетнике, него од стране суда. С тим у вези ако се пођс, с једне стране од чињенице да је већи број васпитних налога изречен од стране јавног тужиоца, а са друге стране да се пред судом углавном изричу васпитни налози медицинске природе, може се извести закључак да је мањи број изречених васпитних налога од стране суда последица опортуног поступања јавног тужиоца, односно да је исти изрицао васпитне налоге када су се стекли услови, а да је за суд у највећем броју случајева остајало само да изрикне оне васпитне налоге који не спадају у надлежност јавног тужиоца. Чак и анализом истраживаних предмета у Вишем суду, и ако је јавни тужилац за малолетнике захтевао покретање кривичног поступка, може се закључити да су предлози да суд изрекне васпитни налог управо долазили од јавног тужиоца за малолетнике када су се за то стекли услови, нпр. када су се приликом саслушања окривљени и оштећени измирили и упутили међусобна извињења.

У настојању да утврди да ли је и раније у већој мери јавни тужилац за малолетнике изрицао васпитне налоге у односу на суд, аутор је и у овом делу извршио анализу и

---

⁸³ Љ. Радуловић, *op. cit.*, стр. 223-224.

упоређивање истраживања у ранијем периоду примене васпитних налога, те је утврдио да је укупан број изречених васпитних налога у периоду од 2007. до 2012. године од стране јавног тужиоца за малолетнике (419) већи у односу на број изречених васпитних налога од стране суда (281). Процентуално изражено, јавни тужиоци за малолетнике на подручју државе Србије изrekli су 59,86% од укупног броја изречених васпитних налога, док су судови изrekli 40,14% од укупног броја изречених васпитних налога. Значајно је указати и на податак да је у 2010. и 2011. години изречен већи број васпитних налога од стране суда, што није утицало на коначни резултат.⁸⁴

---

⁸⁴ И. Јоксић, Б. Бановић, *op. cit.*, стр. 335-336

ЗАКЉУЧАК

Малолетни учиниоци кривичних дела представљају посебну категорију учинилаца имајући у виду њихов узраст и психо-физичку зрелост. Циљ санкционисања малолетних учинилаца кривичних дела јесте да се обезбеди васпитање, преваспитање и правилан развој личности малолетника, како би се утицало на малолетника да више не врши кривична дела и да постане користан члан друштва. Управо овако постављени циљ и све специфичности ове категорије лица, изродили су потребу за посебним и другачијим регулисањем поступка, како би се, са једне стране, обезбедила адекватна друштвена реакција на криминално понашање малолетника, а са друге стране, како би се спречила стигматизација малолетника услед изложености кривичном поступку.

На основу до сада спроведених реформи, може се закључити да се домаће малолетничко кривично законодавство приближило међународним стандардима увођењем диверзионих модела који удаљавају малолетника од кривичног правосуђа, уз истовремено укључивање социјалне средине у различите мере помоћи. Законска решења у домаћем праву су тако конципирана да се омогућава довољна, али не и неограничена примена начела опортунитета кроз прописивање услова за његову примену како би се спречиле различите злоупотребе. Из тог разлога, може се негативно оценити решење из законодавства Црне Горе, које превише високо поставља границу за примену овог начела, обухватајући на тај начин и тешка кривична дела.

Посматрано са аспекта целисходности поступања према овој посебно осетљивој категорији лица може се рећи да је поред прописивања васпитних налога као облика условљеног опортунитета, оправдано и прописивање безусловног опортунитета који омогућује органу поступка лакше прилагођавање конкретном случају. Безусловни одустанак оправдан је потребом целисходног поступања чију оцену врши орган старатељства, а органи поступка без резерве прихватају онда када се основано може очекивати да за остваривање сврхе санкционисања није потребно наметнути учиниоцу неку посебну обавезу, односно да ни изрицање васпитног налога, ни вођење поступка и санкционисање у правом смислу речи, неће имати смисла.

Без обзира на реформске кораке који су до сада предузети, свакако домаћи правни систем не треба да се задовољи само тренутним стањем, већ би требало даље тражити нова

законска решења која би унапредила ову област. Наиме, постоје наговештаји да се ради на изменама и допунама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично правној заштити малолетних лица, који би предвиђао шири спектар васпитних налога. Постајање већег броја васпитних налога је у функцији остваривања принципа индивидуализације, односно да се изабере најадекватнији васпитни налог имајући у виду карактеристике и особине личности малолетних учинилаца кривичних дела, као и само кривично дело које је извршено. Такође, било би значајно размотрити и могућност да се јавном тужиоцу за малолетнике омогући изрицање свих врста васпитних налога, дакле и васпитних налога медицинског карактера, чиме би се додатно омогућила реализација адверзионог модела поступања и удаљавања малолетника од кривичног поступка. Наиме, било је случајева да се кривични поступак покрене због немогућности јавног тужиоца да изрекне васпитне налоге медицинског карактера, а сам је у судском поступку иницирао изрицање те врсте васпитног налога.

На основу спроведеног истраживања може се закључити да постоји спремност домаћих правосудних органа да примењују васпитне налоге. То јасно показује да извршене реформе нису остале само мртво слово на папиру, већ су своје место нашле и у правној пракси. Применом васпитних налога пружа се још једна шанса малолетницима који се нису на адекватан начин прилагодили друштвеним токовима, и спречава се њихово етикетање у будућности. То је добар начин да се утиче на такве малолетнике да схвате значај својих дела, да сагледају последице својих поступака, да се код њих подстакне јачање личне одговорности и да се подстакне жеља за променом. Само пуко кажњавање може имати контра ефекат, и код малолетника изазвати осећање одбачености, неразумевања, револт, што у крајњој линији може водити делинквентном понашању и у будућности. Васпитни налози, са друге стране, указују малолетницима на неприхватљивост њиховог понашања, али уз настојање да се исти изведу на прави пут, и да се код њих развију извесне навике које ће им омогућити да се уклопе у социјалну средину без криминогених утицаја. Дакле, можемо закључити да је основна сврха васпитних налога у формалном смислу, да преко увођења диверзионог модела омогући да се према малолетнику не покрене кривични поступак, односно да се кривични поступак који је већ започет обустави, а у материјалном смислу, да се са терена кривичне реакције „скрене“ на подручје социјалне реакције, да се уместо кривичних санкција, на малолетника примене

васпитни налози, као мере које су у конкретном случају целисходније.⁸⁵ Овако постављена сврха васпитних налога остварује се у пракси и после више од 10 година од увођења овог правног института у домаћи правни систем, са извесним простором за промене које ће, вероватно, неком будућом изменом законодавства и уследити.

---

⁸⁵ Љ. Радуловић, *op. cit.*, стр. 225.

ЛИТЕРАТУРА

1. Момчило Грубач, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд 2006. година;
2. Саша Кисељевић, *Основна начела кривичног процесног права*, Студентски културни центар Ниш, Ниш 2012. година;
3. Војислав Ђурђић, *Начело опортунитета кривичног гоњења*, у: *Правни живот* 9/1996, Удружење правника Србије, Београд 1996. година;
4. Иван Ђокић, *Начела опортунитета кривичног гоњења*, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања*, III део, Правни факултет у Београду, 2009, стр. 305–309;
5. Станко Бејатовић, Војислав Ђурђић, Милан Шкулић, Горан Илић, Јасмина Киурски, Марина Матић, Радован Лазић, Светлана Ненадић, Верица Трнинић, *Примена начела опортунитета у пракси – изазови и препоруке*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд 2012. година;
6. Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010. година;
7. Снежана Бркић, *Кривично процесно право 2*, Центар за издавачку делатност Правног факултета Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2013. година;
8. Тихомир Васиљевић, Момчило Грубач, *Коментар законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд 2002. година;
9. Ивана Стевановић, *Хармонизација малолетничког кривичног законодавства и праксе у Републици Србији са европским стандардима*, у: *Криминал, државна реакција и хармонизација са европским стандардима*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд 2013. година, стр. 125-134;
10. Милан Шкулић, Ивана Стевановић, *Малолетни делинквенти у Србији*, Југословенски центар за права детета, Београд 1999. година;
11. Невена Вучковић Шаховић, *Права детета у међународним документима*, Заштитник грађана и Повереник за заштиту равноправности, Београд 2011. година;
12. Цереми Мекбрајд, *Људска права у кривичном поступку – пракса Европског суда за људска*

- права, Савет Европе – канцеларија у Београду, Београд 2009. године;
13. Анте Царић, Ивана Кустура, *Камо иде хрватско малолетничко казнино законодавство?*, у: *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год. 47, број 3/2010., Сплит 2010. година, стр. 605-620;
  14. Хајрија Сијерчић – Чолић, *Кривично процесно право – ток редовног кривичног поступка и посебни поступци*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2008. година;
  15. Драган Јовашевић, *Положај малолетника у Кривичном праву*, Правни факултет у Нишу – Центар за публикације, Ниш 2010. године;
  16. Љиљана Радуловић, *Алтернатива санкцијама за малолетнике – васпитни налози*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2006. године;
  17. Слободанка Константиновић Вилић, Весна Николић Ристановић, Миомира Костић, *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2012. година;
  18. Саша Клежјевић, *Малолетничко Кривично право – материјално, процесно и извршно*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2010. године;
  20. Ивана Стевановић, Милена Банић, Љубинка Марковић, Саво Ђурђић, Јасмина Јововић, Весна Зајц, *Корак ка предузимању одговорности*, Центар за права детета Београд, Београд 2012. године;
  21. Божа Бановић, Иван Јоксић, *Политика изрицања и примене васпитних налога у Србији*, у: *Казнена политика као инструмент државне политике на криминалитет*, Министарство правде Републике Србије, Град Бања Лука, Универзитет у Бањој Луци, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу Београд, ЈУ Службени гласник Републике Српске, Бања Лука 2014. год, стр. 327-338;
  22. И. Ђокић, *Начело опортунитета кривичног гоњења*, у: "Crimen" – часопис за кривичне науке, број 1/2014, Правни факултет универзитета у Београду и институт за упоредно право у Београду, Београд 2014. година, стр. 303-316;
  23. Слободанка Константиновић Вилић, Миомира Костић, *Право извршења кривичних санкција и пенални третман у Србији*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу, Ниш 2013. године;
  24. Милица Ковачевић, *Диверзион концепт поступања према малолетним учиниоцима кривичних дела – општа разматрања и осврт на Србију*, у: Правни записи, Год. IV,

- бр. 1 (2015), Правни факултет Универзитета Унион, стр. 110-125;
25. Момчило Грубач, *Начело опортунитета у Кривичном процесном праву*, у: Југословенска ревија за криминологију и кривично право бр. 3/1988, Београд 1988. година, стр 79;
26. Вања Бајовић, *Restorative justice and mediation in criminal procedure*, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања II део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2008. година, стр. 248;
27. Ђорђе Лазин, *The principle of opportunitis of criminal prosecution and the international legal standards*, у: *Стање криминалитета у Србији и правна средства реаговања II део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2008. година, стр. 18-60;
28. Обрад Перић, *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд 2005. година;
29. Обрад Перић, *Алтернативне мере и санкције у новом кривичном законодавству о малолетницима*, у: Билтен Окржног суда у Београду бр. 69/2005, Београд 2005. година, стр. 14-15;
30. Слободанка Константиновић Вилић, Миомира Костић, *Диверзиони модели и алтернативне кривичне санкције према малолетницима у сукобу са законом*, у: *Зборник радова Правног факултета у Нишу бр. 50/2007*, Ниш 2007. година, стр. 87-102;
31. Драган Јовашевић, *Алтернативне мере за малолетне учиниоце кривичних дела у домаћем и упоредном праву*, у: Билтен Округног суда у Београду бр. 77/2008, Београд 2008. година, стр. 54-81;
32. Милош Бабић, Ивана Марковић, *Кривично право – општи дио*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука 2008. година;

ЗАКОНСКИ ТЕКСТОВИ

1. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, "Сл. гласник РС" бр. 85/2005;
2. Закон за малолетничка правда, "Службен весник на Република Македонија" бр. 87/2007,

- 103/2008. године и 161/2008;
3. Закон о судовима за младеж "Народне новине" бр. 84/2011, 143/2012, 148/2013, 56/2015;
  4. Закон о поступању према малолетницима у кривичном поступку, "Службени лист ЦГ" бр. 64/2011;
  5. Кривични закон Босне и Херцеговине, "Сл. гласник БиХ" бр. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004 и др.;
  6. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине "Службене новине ФБиХ" бр. 36/2003, 37/2003, 21/2004, 69/2004, и др.;
  7. Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине "Сл. гласник БД БиХ", бр. 10/2003, 45/2004, 06/2005 и др.;
  8. Кривични закон Републике Српске "Сл. гласник РС" бр. 49/2003
  9. Казенски закон, "Урадни лист РС" бр. 95/2004 и 55/2008;
  10. Конвенција Уједињених нација о правима детета "Сл. лист СФРЈ – међународни уговори" бр. 15/1990, 4/96 и 2/1997.

ИНТЕРНЕТ АДРЕСЕ

1. Развој стандарда и процедура за примену васпитних налога, на адреси:
<http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/Standardi%20i%20procedure%20Vaspitni%20nalozi.pdf>,
дана 02.03.2017. године

САЖЕТАК

Суштина начела опортунитета у поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела огледа се у проналажењу ефикаснијих и хуманијих мера социјалне и правне реакције према малолетним учиниоцима кривичних дела као посебној категорији учинилаца кривичних дела. Начело опортунитета у поступцима према малолетницима јавља се у два облика, основни облик и допунски облик. Основни облик начела опортунитета представља класичну примену овог начела, односно непокретање кривичног поступка уколико су се стекли стварни и правни разлози регулисани националним законодавствима. Допунски облик начела опортунитета примењује се у ситуацији када је покренут поступак према малолетницима, па се услед нецелисходности даљег вођења, поступак обустави, наравно и у овом случају ако се стекну законски разлози. У домаћем законодавству прописана су два случаја у којима је могуће применити безусловни опортунитет, када се ради о кривичним делима за која је запређена новчана казна или казна затвора до пет година и када је у току извршење васпитне мере или казне малолетничког затвора за друго кривично дело. Условни опортунитет постоји када јавни тужилац за малолетнике одлуку о непокретању поступка услови пристанком малолетника и његових родитеља, усвојоца или староца као и спремношћу малолетника да испуни одређени услов. Тај услов може се односити на редовно похађање школе, редовно одлажење на посао, укључивање у рад хуманитарних организација, укључивање у одговарајући медицински третман и томе слично. Тек уколико малолетник испуни наметнути услов орган поступка одлучује о непокретању, односно обустави поступак. Условном опортунитету одговара сложени облик диверзије. У домаћем праву условни опортунитет је регулисан кроз институт васпитних налога. Најзначајнији међународни документи у овој области су: *Конвенција ОУН-а о правима детета*, *Стандардна минимална правила за малолетничко правосуђе* (тзв. "*Пекиншка правила*") и *Стандардна минимална правила УН-а за мере алтернативне институционалном третману* (тзв. "*Токијска правила*"). Ови међународни документи садрже најзначајније смернице и препоруке државама потписницама на који начин би требало да уреде поступак према малолетницима и којих принципа треба да се придржавају приликом законодавног регулисања ове области.

Саставни део мастер рада је и емпиријско истраживање, у области примене васпитних налога, спроведено пред Вишим јавним тужилаштвом у Нишу и Вишим судом у Нишу са циљем да се утврди у ком обиму се малолетним учиниоцима кривичних дела изричу васпитни налози, да ли се чешће изричу од стране јавног тужилаштва за малолетнике или суда, која врста васпитних налога се најчешће изриче и за која кривична дела се васпитни налози најчешће изричу. Истраживање је спроведено за период од 01.01.2013. године до 31.12.2015. године применом статистичке методе, методе студије случаја и догматског метода. Резултати истраживања показали су: да је у истраживаном периоду већи број старијих малолетника којима је изречен васпитни налог; да највећи број кривичних дела за која је малолетним учиниоцима изречен васпитни налог спадају у групу кривичних дела против имовине; да је највише изречено васпитних налога *"укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног локалног или еколошког садржија"*; да се васпитни налози у већој мери изричу од стране јавног тужиоца за малолетнике.

Кључне речи: опортунитет, малолетни учиниоци кривичних дела, јавни тужилац за малолетнике, васпитни налози, непокретање кривичног поступка, диверзиони модели,

S U M M A R Y

"Principle of opportunity in juvenile criminal procedure"

The essence of the principle of opportunism in the proceedings against juvenile criminal offenders lies in finding more effective and humane measures of social and legal reaction to juvenile criminal offenders as a separate category of criminal offenders. The principle of opportunism in the proceedings against juveniles occurs in two forms, the basic form and additional form. The basic form of the principle of opportunism is a classic application of this principle, that is, non-initiation of criminal proceedings if there are acquired real and legal reasons regulated by national legislation. The additional form of the principle of opportunism applies in a situation where there is initiated proceedings against juvenile offenders, and due to inexpediency of further conduct, the proceedings is suspended, of course, if in this case there are acquired legal reasons. In the domestic law are prescribed two cases in which it is possible to implement an unconditional opportunism, that is, when it comes to crimes for which is determined a fine or imprisonment up to five years or during the execution of an educational measure or juvenile prison sentence for another criminal offense. Conditional opportunism exists when a public prosecutor for juveniles conditions the decision not to initiate proceedings by the acceptance of the juvenile offender and his parents, adoptive parents or guardians, as well as by the willingness of the juvenile to fulfill a certain condition. This condition may be related to regular school attendance, regular going to work, involvement in the work of humanitarian organizations, inclusion in an appropriate medical treatment and the like. Only if the juvenile fulfills the imposed requirement the authority of the proceedings decides on non-initiation, that is termination of proceedings. Complex form of diversion corresponds to conditional opportunism. Conditional opportunism is regulated through the institute of corrective orders in domestic law. The most important international documents in this field are: *the UN Convention on the Rights of the Child*, *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice* (the so-called "*The Beijing Rules*") and *the UN Standard Minimum Rules for the Non-custodial Measures* (the so-called "*Tokyo Rules*"). These international documents contain the most important guidelines and recommendations to States Parties showing in which way they should regulate the proceedings against juveniles and to which principles they should adhere in the legislative regulation of this field.

An integral part of the master's thesis is the empirical research in the field of application of corrective orders, conducted before the Higher Public Prosecutor's Office in Nis and the High Court in Nis in order to determine in which extent are imposed corrective orders to juvenile offenders, whether the orders are more often imposed by the public prosecutors for juveniles or the court, what kind of corrective orders are usually imposed and for which criminal offenses are usually imposed corrective orders. The research was conducted for the period from 01.01.2013 until 31.12.2015 by the application of statistical method, case study method and dogmatic method. The research results showed that: within the research period, there was an increased number of older juveniles who were sentenced to corrective order; the greatest number of criminal offenses for which juvenile offenders were sentenced to corrective order belong to the group of criminal offenses against property; the greatest number of sentenced corrective orders are *"involvement, without charge, in the work of humanitarian organizations or activities of the local social or environmental content"*; the corrective orders are to a greater extent imposed by the public prosecutor for juveniles.

Key words: opportunism, juvenile offenders, the public prosecutor for juveniles, corrective orders, non-initiation of criminal proceedings, diversion models

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Миша Петковић, рођен 13.11.1991. године у Зајечару. Средњу Правно-биротехничку школу завршио је у Нишу, као ученик генерације 2009/2010 године. По завршетку средње школе уписао је Правни факултет Универзитета у Нишу, а дипломирао је 09.02.2015. године са просечном оценом 9,85. У току студија, учествовао је на националном такмичењу у симулацији суђења (*moot court*) у области заштите од дискриминације, као и на регионалном такмичењу у симулацији суђења (*moot court*) пред Европским судом за људска права одржаном у Љубљани. Добитник је прве награде на такмичењу у беседништву на Правном факултету Универзитета у Нишу у категорији задате теме. Добитник стипендије Фонда за младе таленте Министарства омладине и спорта – "Доситеја".

Од неформалног образовања које је похађао у току студија, издваја учешће на семинару "Писање правних аката", организованом од стране Института за право и финансије, у Нишу, 2014. године, као и учешће у раду правне клинике на Правном факултету, у Нишу, у оквиру предмета "Клиничко правничко образовање", у јесењем семестру школске 2012/2013. године. Полазник је семинара за еристичку дијалектику на Правном факултету у Нишу и семинара "Планирање и управљање пројектима", организованом од стране Центра за каријерно вођење и саветовање младих талената у оквиру Министарства омладине и спорта. Након завршетка основних студија, професионалну каријеру отпочиње као адвокатски приправник у адвокатској канцеларији "Алексић" у Нишу, где и сада ради. Служи се енглеским и руским језиком, поседује возачку дозволу "Б" и "Ц" категорије.

Комуникативност, самопоуздање, пожртваованост и истрајност, креативан приступ решавању проблема, способност за тимски рад, жеља за професионалним доказивањем и сталним усавршавањем, организационе вештине и тежња за лидерским позицијама, само су неке од личних особина аутора.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Миша Петровић

Наслов мастер рада: Начело отворености у позицију брвна
напољности

Ментор: Проф др Саша Кнежевић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 03.04.2017.г.

Потпис аутора

Миша Петровић

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Начело ајоритунитета у поцијити

ирана накорейницима

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Миша Петровић

У Нишу, 02.04.2017.г.

Потпис аутора

Миша Петровић